

PIYA

Pêserokê Zıwan u Kulturê Zaza
Zaza Dill ve Kùltürü Dergisi
Journal of Zaza Language and Culture

Çıle 1991, amor 14

- veda mesajı gibi bir sey
- yükselen zaza ulusal mücadelesini önlemek mümkün değildir
- büyük zaza şairi xasi ve eserine yönelik bir saygısızlığın teşhiri -2-
- ahmed arif anlatıyor
- zazaistan'da neler olmuştu

PİYA

Çile 1991, amor 14

Serredaktor
Ebubekir Pamukcu

Redaksiyon
Alişer Hakısij
Bedran
Xal
Hese
Korca
Hayder Ali Can
Soşen Bra

Adres
Box 265
127 25 Skärholmen
SWEDEN

Telefon
08-710 21 83

Hawaleyê pere rişten / erşawiten
Postgiro
492 79 06-0

Abone
1 amor: İsveç: 20 kr.; Almaniya: 5 DM; Fransa: 17 F; İsviçre: 4 F;
İngiltere: 1,5 £; Danimarka: 20 kr. Norveç: 16 kr. Belçika: 120 F.
(Aboneyê 1 ser, 6 amorandê pêseroki sero hesabbeno.)

ilan
Ripero bitum 1500 kr
Ripero nîme 800 kr
Ripero 1/4 400 kr

TEYESTEY / İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Mektubê Wendexan / Okuyucu Mektupları / Letters to the Editor.....	2
Veda Mesajı Gibi Bir Şey. <i>Edubektir Pamatcu</i>	5
Enver Gökçe'ya Çend Kılmî. <i>gr. Sofex Eza</i>	9
Şafiq. <i>Kaxxa Nûseyra, gr. Astare</i>	10
Yükselen Zaza Ulusal Mücadelesini Önlemek	
Mümkün Değildir! <i>Gevnat S. Astorîna</i>	11
Lac. <i>Pablo Novak, gr. Astare</i>	14
Büyük Zaza Şairi Kaxî ve Eserine Yönelik Bir	
Saygısızlığın Teshiri -2-. <i>Fîlî Sivrazî</i>	15
Bawa Zeynel. <i>Kêl</i>	22
Zazayêno. <i>Kemêl</i>	23
Waxt. <i>Avîş Lazer</i>	23
Ahmed Arif Anlatıyor. <i>Refîk Durbaş</i>	26
Muşone. <i>Xel</i>	27
Şine Dewuna Zazawuna Fetelîne. <i>Areyar</i>	27
Kelqê Ma. <i>H. Akêndoy</i>	28
Koyê Zazaistan'î Berzo. <i>Keydêr</i>	28
Mama xatune. <i>gr. H. Çaxxa</i>	29
1937 - 38 Dersim Zaza Ayaklanmasına Tarihsel Kökenleri.....	30
Qesebendê Areyar'î.....	31
Olvoz. <i>Avîş Lazer</i>	33
Heinrich Heine'ya Kılmî. <i>gr. Kaxxa Dewona</i>	34
Sohbetê Cemê Sonde. <i>Astare</i>	35
Durinq... durinq!.. <i>gr. Xorax</i>	36
Herê Welatî. <i>Kêl</i>	37
Meqesî Çığı Dî? / Makas Neleri Gördü?.....	38
Zazaistan'da Neler Olmuştü?.....	39
Welatî Ma. <i>gr. Pevê Soêr</i>	45
Kaya Qese Vinitene. <i>Ad. Kêl</i>	46
Serbestiya. <i>Kêdêr</i>	46
Qesebend.....	47

OKUYUCU MEKTUPLARI

MEKTUBÊ

WENDOXAN

LETTERS TO THE EDITOR

DİL BİR ANAHTARDIR

Bütün gayretinize rağmen Dimali dili ve kültürünü tam manası ile aydınlatamadığınızı vurgulamak isterim. Fakat bu iş öyle sümülü ve giriftir ki onu bir veya birkaç kişinin didinmesi değil, bu mevzu üzerinde realiteye dayanarak çalışacak insan tiplerinin orijinal mesailerini aydınlatabilecektir. Bu faaliyetler arasında bunların yaptıkları sadece bir kıvılcım gibi kalacaktır. Kalbuki mevzunun aydınlık bir hale gelmesi kıvılcım değil projektör ister. Bu konuda sorun kadir insan tiplerini yaratmaktır. "Toplumlar, tüm ilişkilerini, uygarlıklarını, kültürlerini, kısacası her türden faaliyetlerini dilde ortaya koyarlar, dile yansıtırlar."

Dil, uygarlıkları ortaya çıkarmak, onların kökenlerini belirlemek için bir anahtardır, bu anahtarı yerinde kullanabildiğimiz taktirde üstesinden gelemeyeceğimiz güçlük yoktur. Bu yöndeki olumlu yönlerinize parmak pasmak isterim. Bunun yanında bir dil dergisinde kişisel sürtüşmeleri tavsiye etmiyorum. Çünkü Piya artık bazı kütüphanelere de gönderiliyor. Bir yönüyle dil toplumların aynasıdır. Bir toplumu tanımak için de diline bakmak gereklidir, onun dilini çözmek gereklidir. Görev "Dimali Dili ve Kültürü"nü geliştirilmesidir. Bu konuda ki faaliyetlerinize başarılar dilerim.

H.

Almanya

BİR ZAMANALARIN BİRİ

Bir zamanların biri
Mekan eylemişti aşılma dağlara
Çadır kurmuştu yamaçlarına
Kızın çekilirdi kuytulara, yarız inerdi
[yaybalara

Dağları uluydu, geçit vermezdi haydutlara
Uğramazdı eskiyanın yolu ovalara
Yaşam hep böyle sürerdi, korkusuz ve
[buyuksuz

Böyle görmüşlerdi atalarından, böyle
[bakacaklardı çocuklarına

Briydiler oldular dört ve on derken
[vardılar doktranlara

Çoğaldılar, sığmaz oldular dağlara
Buyruk olundu, indiler yavaş yavaş
Zümrüt yaybalara, düz ovalara

İndiler Munzur'dan Fırat'a, Şerafettin'den
[Dicle'ye

Dinlenmek vermediler ne güne ne geceye
Göç göç oldular, yollara döküldüler
Bingöl'e, Tunceli'ye, Siverek'e Lice'ye

Gariptiler yaşamına havasına ovanın
Yüzünü yarıp tohumunu atıp toprak
[ananın

Ekip biçip dövmesine kara sabanın
Alt edip eskiği, çığırını açıp yeni
[yaşamın

Gün, ay, yıl derken sürdü bir zaman
Kimisi avcıydı, kimisi çiftçi, kimisi
[oldu çoban

Ahenk oldular, kurdular yeni bir yazam
Her böyle geçer sandılar devran

Ve bir gün kara bir bulut göktü dağlarına
[geceden
Gök güreledi, inledi yer, bir feryat, bir
[feryat tuttu birden
Hazırlıksız, ansızın yakalanmışlardı kah
[pe düşmana
Hazırlanmıştı bu kıyım onlara önceden

Barbar haydutlardı gelenler ta uzaklardan
Yakıp yıktılar ülkemi, ettiler talan
Kiliştan geçirildi çocuk, genç, ihtiyar,
[kadın, kız
Döktüler Münzur'a, Fırat'a, kan gölüne
[döndü vatan

Katliamlar, kıyımlar ülkesi
Baş kaldırılanların, boyun eğmeyen, dire
[nenlerin sesi
Ezilen, horlanan, sömürülüklenlerin
[ölkesi
Karanlıkta kızıl meşale şehitler abidesi

Canlır, civandır, serhildana canandır
Birindar dost eline muhtaç, yarası
[kanayandır
Siyah Afrika, Küba, Filistin, Vietnam'dır
Yaşama tutsak, zulme, sömürüye isyandır

Tutsaktır yasama bir ömür hep esaret
İyi tanır, ona yabancı değil kıyım ve
[zulmet
Ondandır kavgası, kını, düşmana bitmey
[en nefret
Yitmeyen ümit, kırılmayan direnç
[ebediyen sürececek

Sürecek kavgası, sürececek mazlum
[halkımın
Ne dün durdu, ne bugün, ne de duracak
[yarım
Kavgadar namusu, şerefi, kavgadar tek
[kurtuluş çaresi
Alınacak bedeli adına dökülen kanın

İlk tohum atıldı Kocgiri'de

Filizlendi Genç, Falu, Hani, Dicle'de
Boy verdi, gövde buldu Dersim'de
Pahasına yüz bin fidanın geride

Az değil dile kolay, yüz bin kurban
Unutular mı bu vahşet, unuttur mu insan
[olan insan
Yıkılmış evler, yakılmış köyler, hara
[bolmuş vatan
Ve geride yaşayan ölü bir can

Yaşayan ölüye yedi köyden yedi imam
[getirdiler
Sağ değil ölü diye fetva verdiler
Ne kefenin biçtiler, ne yıkadılar
Ne namazın kaldılar, ne duasın okudular

Yokettik dediler bir zamanlarımızın biri
Toprağa gömdüler tabut ile diri diri
Derin kazdılar kuyusun, dediler sonsuz
[dek uyusun
Belli olmasın yeri, dönmesin bir daha
[geri

Ve oracukta sofra kurdular
Sülük misali emdikleri kandan serbet
[sundular

El açıp diktiler göklere kayaları
Tanrıya minnet deyip dünyayı durdular

Uyandı toprak altında biri
Açtı gözlerini iri iri
Ne pencere var, ne kapı, ne ışık giriyor
[içeri
Ne derin uykuya dalmıştı sanki asırlardan
[beri

Geçirdi nazırlı ellerini kara toprağa
Silkelendi hiddetle, kalktı ayağa
And içti, söz verdi kendi kendine
Yaşarken toprağa girmemek için bir
[daha

Bir daha, bir daha isyana durdu ülkem
Sömürsüz dünyaya gül, zulme, sömürüye
[ot vurdu ülkem
Emperyalizme korku saldı,
[enternasyonalizmin gönlüne taht

Bağımsızlık, özgürlük uğruna düşmana
[tok vurdu ülkem

İsyanda ülkemizin yaylası, ovası, isyanda
[dağı, taşı

İsyanda şimdi ağacı, havası, isyanda
[bağı, kuşu

İsyanda yağmuru, kızı, isyanda yazı,
[kızı

Yakulmuş, yanıyor doruklarında şimdi
[özgürlük ateşi.

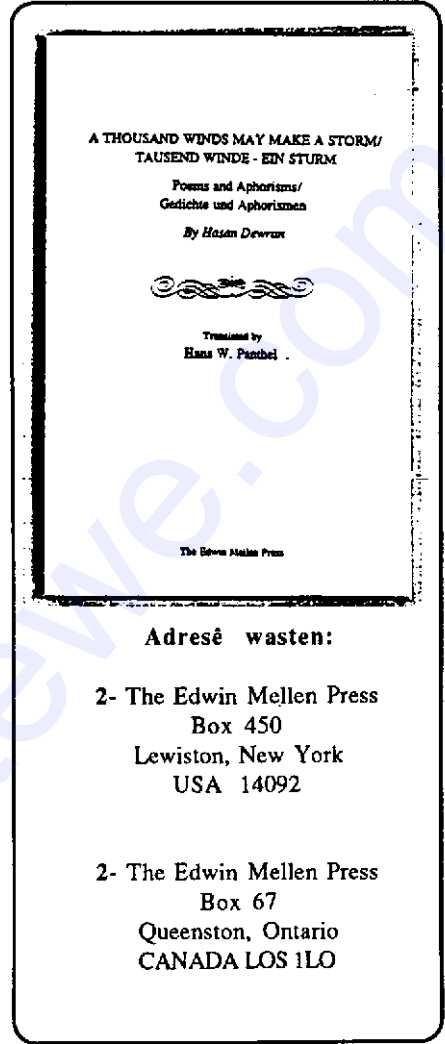
**Bir Zazaistanlı
Almanya**

TÜRKİYE SOLUNUN TEORİK GERİLİĞİ

Gönderdiğiniz 13. sayıyı aldım. Gövülüyor ki, Türkiye solu hala önemli bir teorik gerilik içinde. Örneğin, burada Zazalar da, kendi halklarında Kürtlerin ve Türklerin ileri sürdüğü yaklaşımları benimsemiş durumda. Yani Zazalar Kürt'tür, ve Zazaca da Kürtçe'nin bir şivesidir. Yayıncı görüşü bu.

Kürtçe ve Zazaca arasındaki fonetik benzerlik, "şive" yaklaşımına gerekçe olarak gösterilmekte. Oysa, genellikle iç içe yaşayan Zaza ve Kürt toplumlarında dilsel bir benzerlik olması pek de bu kapıya çıkmaz. Tam tersine, eğer sav doğru ise, yani Zazaca Kürtçe'nin bir şivesi ise temelden bu kadar farklılıklar olmaması gerekirdi. Tam tersine belli ölçüde bir ayrıntı olmalıydı. Bizim bu yöndeki şüphelerimiz, PIYA'nın sözkonusu sayısına okuyunca nispeten aydınlandı.

**Y. Ş.
KOCAELİ**

Adresé wasten:

2- The Edwin Mellen Press
Box 450
Lewiston, New York
USA 14092

2- The Edwin Mellen Press
Box 67
Queenston, Ontario
CANADA LOS 1LO

Piya'yı

oku,

okuduktan sonra

memlekete gönder!

Veda Mesajı Gibi Bir Şey

Ebubekir PAMUKCU

Dostlarım,

Bugün, bu kuzey kutbunda, ülkemden ve halkımdan uzak, ve ülkemini özelemini yüreğimde taşıyarak pencereden, dışarıda, çok uzaklarda akıp giden kara bulutları seyrederken sizleri düşündüm. Kendimi uzun, uzunun bir yolculuğa çıkmaya hazırlanan bir gezginici yerine koydum. Böyle bir durumda, bu aşamada dostlarıma bir şeyler söylemem gerekirse neleri söyleyebilirdim, ya da neleri söylemem gerekirdi? Diyelim ki, herhangi bir nedenle Fiya'da artık yazı yazamayacağım ve bu yazı da dostlarımla yapmakta olduğum son sohbet olsun. Yani bir çeşit veda mesajı... Böyle bir durumda neler söylenebilir? Memlekete doğru akıp giden kara bulutları anlatmam uygun düşer mi? Örneğin, şu anda, o bulutların üzerinde, onlarla birlikte memleketime doğru süzülerek gitmek istediğimi söylemem uygun bir seçim olabilir mi? Ya da oturup önemli bir insan gibi hayatıma mı yazsam? Davaman propagandasını mı yapsam acaba? Kolay değil karar vermek... Ama biraz düşününce, yine de bir çıkış noktası bulabiliyor insan. Yolculuğa çıkacak olan benim, o halde sohbetimin ana konusu da ben olamaz mıyım? Hatta bu bir gereklilik de sayılmaz mı? Çünkü, yalnızıyla, doğrusuyla, yıllarca süren bir mücedelenin içinden geliyorum ve halen de doğruluğuna inandığım bir davanın suradan bir nefesi olarak çalışıyorum. Kakkında çok şeyler söylendi ve yazıldı. Bana insan ve benimle gönül birliği etmiş dostlarım var. Ama öte yandan beni bir kaçık suda boğmak için tırsat kollayan çevreler de var. O halde bu sohbetimde politikayı bırakıp biraz kendimden söz etmeliyim. En uygunu bu bence. Tabi anılarıma yazmak diye bir düşüncem yine yok. Ama samimi olmak istiyorum. Beni sevenlere ve sevmeyenlere karşı yüreğimi en samimi bir şekilde açmak, bu samimi hava içinde hayatımdaki bazı dönüm noktalarını, ve daha çok da dostlarımla bilinemeyen yanlarıma yazmayı uygun görüyorum.

Çocukluk ve ilk gençlik yıllarımla ilgili olarak anlatacak pek bir şeyim yok. Kahredi-

ci bir yoksulluk ve koyu bir disiplin... Sosyal olaylar ve yeni düşüncelerle ilk karşılaşmam 1966'larda (1967 de olabilir) DISK'in kuruluşuna haber veren yayınları tanıma mla oldu. Bu yayınlarda düzene karşı bir isyan vardı ki, yıllarca aynı düşünceleri ben de kalbimde taşımış, ama bir içgüdüyle düşüncelerimin çok yanlış oldukları, bunları keskinlikle açığa vurmamam gerektiği konusunda kendi kendimi ikna etmiş, onları çok gizli bir sır olarak yıllarca kendime saklamıştım. Fakat yeni yeni elime geçmeye başlayan yayınlarda, benim yıllarca gizli tuttuğum düşünceler açıktan yazılıyordu. Demek ki bu şekilde düşünen tek kişi ben değildim.

Ama o yıllar neyi istediğim konusunda halen net değildim. Kafamda net olan tek şey, artık devrimci bir öğretmen olduğumdu. Ama devrimcilik neydi, ne yazık ki bu konuda da net değildim. Örneğin Türkeş'lerin fikirleri ile Çetin Altan'ların fikirleri arasındaki farkı görebilecek bilgi birikimine sahip değildim. Ve bu nedenle de bana göre düzeni eleştiren herkes devrimciydi.

Ben bu dönemi, kendi kendimi arama dönemi olarak değerlendiriyorum. Bu dönemimin çok büyük yanlışlıklarla ve çelişkilerle dolu olduğunu biliyorum ama bu durumumdan utanmıyorum. Çünkü ben bugüne o yanlışlık ve çelişkileri yaşayarak geldim, yani benim bugünkü durumumda o günlerin büyük katkısı var... Bu "devrimcilik"im 1969 yılına dek devametti. O güne dek hiçbir şiir kitabım yayınlanmamış olmakla beraber arkadaşlar arasında şiir olarak bilinmekteydim. Çünkü ben şiire açık bir insandım ve bu ilgilim ta ilkökul yıllarıma dayanıyordu... 1969'da Şile'deydim ve devrimci öğretmen mücadelesi içinde belli bir konumum vardı. Ama birlikte çalıştığım değerli dostlarımla o zamanki bilinç düzeyi de benim gibiydi ve bu nedenle de şiirlerimi eleştirebilecek kapasiteden yoksundular. Onların teşvikiyle bir şiir kitabı yayınlamaya karar verdim. Böylece Aralık 1969'da, baskı tarihi 1970 olan şiir kitabım Kurtuluş Savaşı'na yayımlandı. Kitap çok tutundu. Radyoda defalarca tanıtımı yapıldı, tüm TOS şubelerinde satıldı. Doğru bir iş yaptığım inanıyla mutluydum. Fakat 1970'in yaz aylarında PDA adına örütlenme yapmak üzere Şile'ye gelen arkadaşlarla olan tanışmamdan sonra kitaptan utanç duymaya başladım. Ankara'dan gelen bu arkadaşlarla günlerce, uzun uzadıya konuştuk. Bu konuşmalarda, dünyada devrim mücadeleleri tarihi, Türkiye'deki devrimci mücadele, devrimcilik, sosyalizm, komünizm, faşizm gibi konularda önemli ipuçları elde ettim. O güne dek çözemediğim birçok sorun kafamda daha bir netleşir gibi oldu. İşte o aşamada kendi kitabım Kurtuluş Savaşı'ndaki hatalarıma görmeye başladım. Kitapta bir yandan Çetin Altan'lara, Fakir Baykurt'lara övgüler yağdırırken öte yandan bockurtlardan medet umuyordum. Yani devrimcilik adına her şeyi birbirine karıştırmıştım. Bu hatamı anladığım gün, elimde kalan kitapların tümünü evimin arkasında yak-tım. Keman o yar kendime bir çalışma planı yaparak Şile'deki yakın dostlarımla birlikte yoğun bir eğitim çalışması dönemine girdik. Geceley boyu okuduk, tartıştık, büyük kazanımlarımız oldu. Bu yoğun çalışmaların sonunda Türkiye'deki sol fraksiyonlara eleştirel gözle bakmaya başlayınca, her fraksiyondaki doğru ve yanlışları ayırtdebilecek durumda olduğumu gördüm.

Klasik anlamıyla hiçbir zaman örgütlü olmadım ama her günümün 24 saatinde devrimci mücadelenin içinde oldum. Her adımımı atarken devrimi düşünerek attım. Defalarca tutuklandım, dayak yedim, yargılandım, mahkumiyetlerim aldı. Ama doğru dürüst hapıs yatmadım ve genç yoldaşlarımla geçtikleri işkence çarklarından geçmedim.

Önceleri Türkiye'deki sosyalist devrimi Kürdistan mücadelelerinin önünde tuttum. Fakat daha sonra Kürtlerin bağımsız örgütlenmelerine olumlu bakmaya ve bunu bir gereklilik olarak görmeye başladım. Görüşlerini tamı tamına paylaşabileceğim herhangi bir örgütün bulunmamasından ötürü, var olan örgütlerin hiçbirisiyle organik bir ilişki içine girmedim. Kepsiyile dostluk ilişkilerimi sürdürerek devrimi mücadeleleri bu çerçevede yılmadan sürdürdüm.

Birçok konuda net olmakla beraber Kürtlüğüm konusunda halen net değildim. Bu konuda kuşkularım vardı. Kürtçe kitapları alıyor, dağıtıyor ve satıyordum, fakat hiçbirinden hiçbir şey anlamıyordum. O dönem çok büyük bir Zazaca - Türkçe sözlük çalışmam oldu, ama kitabın adı konusunda bir türlü karar veremiyordum. "Zazaca - Türkçe Sözlük" mi olmalıydı, yoksa "Kürtçe - Türkçe Sözlük" mü? Neyse ki, 12 Eylül hengamesi içinde, ben siyasi şubede hücredeyken, bazı dostlarım beni korumak amacıyla birçok değerli kitabımla birlikte bu güzelim alın terimi de suç delili olarak ortadan kaldırınca ismini daha fazla düşünmemeye de pek gerek kalmadı.

Kimliğim konusundaki kararsızlığım yurt dışına çıkıncaya dek sürdü. Yurt dışına çıkış süreci içinde yaşadığım olaylar Kürtlüğüm konusundaki kuşkularıma daha da arttırdı. Yurt dışına çıktıktan sonra konuyu ciddi olarak ele aldım. Stockholm'da bulunan tüm kütüphaneleri taradım. Herede Zazalarla, Kürtlerle ilgili, hangi dilden olursa olsun, ne bulduysam fotokopisini alıp okudum. Bununla yetinmeyip İsveç'in diğer kütüphanelerine, ve Almanya'ya uzandım. Böylece bu konudaki kararsızlığım da son buldu: BEN BİR ZAZA'YDIM ARTIK... İşte Ayve, ve ardından Piya dergilerinin gündeme gelmesi de bu aşmaktan sonra oldu.

1985 yılının Eylül ayında, bir öykümün telif ücretiyle Ayve'nin 16 sayfalık ilk sayısına yayımlandım. Bu tarih benim hayatımda çok önemli bir dönüm noktasına ifade ediyor. Ben artık yeni bir yolda, yapayını bir yolculuğa çıkmıştım. Halkıman çıkarları ve ülkem Zazaistan artık benim mücadelenin vazgeçilmez mayasını oluşturuyorlardı.

Düşünce yapımında ve politik tutumumda yaptığım bu büyük devrim, beraberinde bana karşı düşmanca bir takım tavırları da gündeme getirdi. Yılların devrimcisi olarak ben, Ayve'nin ilk sayısıyla birlikte birden hain olup çıkmıştım. MIT ajansı olduğum, CIA ajansı olduğum, TC ile işbirliği içinde bulunduğum, kara cahil bir insan olduğum, kafayı oynatmış olduğum gibi suçlamalar artık hergün kulağıma gelen sradan haberler olmaya başladı. Kahve köşelerinde, örgütlerin gizli toplantılarında ölüm fermanım üzerinde tartışmalar yoğunlaştı. Avrupa ve Ortadoğu başkentlerinde tartışma konusu edildi. Kimi asalım dedi, kimi keselim... Öyle oldu ki, bu kuzey kutbunda "Merhaba" diyecek insana hasret kaldım. Yapayalnız bir insan olarak ölüm fermanıma boyanma aşp çalışmalarımı yılmadan sürdürdüm. Tehditler beni yıldırılmıyor, tam tersine kamçıliyordu. Korkmuyordum, yılmıyordum ama doğrusu içten içe üzülüyordum. Bazı kişilere, bazı örgütlere ve bazı değerlere karşı olan güvenim günden güne sarsılıyordu. Kürdistan davasının haklılığına en az Kürtler kadar ben de inanıyordum ama Kürt milliyetçileri bana düşmandılar. Fakat şu var ki Kürt milliyetçilerinin doğrudan benimle uğraşmaları gerekmiyordu; bu işlevi, Kürt örgütleri içinde üst düzeylere ulaşmış Zaza dostlarım seve seve ve fedakarca ve ahmakça ve insanlık onurundan ve her türlü insani değerlerden arınmış olarak yerine getiriyorlardı. İşte beni asıl üzen buydu. Türkiye'deki bir dostuma yazdığım bir mektupta, "Keşke İsveç'e hiç gelmeseydim de dostlarımla

böylerine küçüldüklerini görmeseydim!" diyerek üzüntümün gerçek nedenini anlatmaya çalışmıştım. Benim için "dostluk", kutsallığı olan büyük bir kavramdı. Ama İsvetç'te bu kutsal kavram değerini yitirmiş, basit, gündelik hesaplar uğruna alınıp satılır bir meta durumuna gelmişti. Beni üzen buydu işte. Ben, Kürt milliyetçilerinin gerici kesimi ve işbirlikçi Zaza oportünistlerinin lanse ettikleri gibi Kürt ve Kürdistan düşmanı bir insan değildim. Düne dek bizzat Kürdistan mücadelesinin içinde bulunmuş, bugün de Kürt dostlarımla bu ulusal mücadelelerimi yürekten desteklemekteydim. Ama şu var ki, ben bir Zaza'yım, ülkem de Zazaistan'dı. Kimliğimin ve ülkemin yadsınmamasına Kürt dostlarımdan istemek benim de en doğal hakkımdı. Ama onlar bunu Kürt düşmanlığı olarak yorumladılar ve hep birlikte toplarıyla tüfekleriyle üzerime yürüdüler.

Ker şeye rağmen yılmadım ve duygusal davranmaktan kaçındım. Eski dostlarımla görüşümü yitirdim ama bugün peyveni birçok dostum var. Zazaistan'da, Kürdistan'da, Türkiye'de, Ermenistan'da ve hemen hemen Avrupa'nın tüm ülkelerinde Piya'yı okuyan, ve Piya'ya her türlü desteği vermeye hazır değerli dostlarımla var. Zaza ve Zazaistan davası artık birçok Avrupa üniversitesinde ve üniversite dışında kitleler arasında tartışılıyor. Davamızın politik platformda temsili amacına yönelik olarak öteden beri sürdürdüğümüz çalışmalar da artık sonuç aşamasına gelmiş bulunuyor. 1985 Eylülünden bu yana geline bu aşama büyük bir başarının göstergesi olarak karşınımda duruyor. Bu başarı, benimle birlikte omuz omuza yürüyen tüm dostlarımdır. Dostlarımla ve davamla gurur duyuyorum.

Gelecek sayıda yeniden buluşmak umuduyla hepinize, iyiden, güzelden ve doğrudan yana olan herkese yürekten MERRABA!..

**Pêro brayê pêyê,
alevî u sunnîyan;
wa bicewiyo
piyabestina
Zazayan!**

Türkiya çarnayox:

Soşen BIRA

Hesen'o Müretip

Mi destra gureto
Fekê mi, zonê mi
nişkûn qesey bukeri, vêson

mi ardê ho vitê ro
purezina ho fiştara dare
Mêrdane persena, çika ke, mare ceneta
unca ki vêson
zu derdo hê gever ro gine ke,
tu divinê

çi wastra nato burayem
bêşikê mi nuste nosenê, qefelinê
derdê mi verlinêde qasunê qersunu ro
Zu lawûke zon:

"ravêre ra su lazek,
ravêre ra su
mekane tu beno mird
welatê tu, hardê tu uza ro."

Ah daye daye

Hay hay ke hay hay!

Müretip Hesen'i vaze ra mevêre
ez fêndunê mordemi tim zon
jê hesavê puntoi
jê hesavê kafrati.

Çi Fayde

Tu yê mîna
eigeram, haskerdossê mî
gulera gura
nişkûn tora vsji

vilikunê suru
pore torakeri
ho rasane reye na heta!
reya do heta!

* * *

Yox ro ke
serbştiye kepiskerda,
eve ho ver estene nizzeleşina,
zovi zu sevdawa

Têlra,
asınra ke ravêrê,
Bonê Hepiş ke lone kerê,
çı fayde!

* * *

Roza diari

Ewru zum uni veneme
Dost, wa u biray tê lewede
têle ve têlera
pêskure rasane, dest rasane
me ve xêr!
kaşka zerê hepışmanide destur bivo
qesê ke tu sero qeseybenê
dine ra mird nêbon.
düye cixara mi lete cereho
meso, daymıs nêbon.

Şafaq

Hasan HÜSEYİN

Türkîye Şairiyoz:

ASTARE

Ma Tukka kerdbi ra
xo vir
Konia zobina zon nêmusiaymê
Zu germ bi gilê beekunê ma,
zu germ, zu palesik
Roştê şafaq bienê ra hira
hên qelebiaymê con-gonura
Marê qe nêasenê ma çı qesey kardenê

Kindistan, Espania u Kemalka
hande desti kewro, zu lope hardo

Weşie, burayene u wayenera,
haskerdanera zobina çik bo,

Başvaxa merdena duriayie
ma ke bawajime gumena ra cêr
Kindistan'de,
Espania'de
Kemalka'de

PİYA'YI

Zazaların bulunduğu her yere,
Zazalarla ilgilenen herkese

ULAŞTIR!

Yükselen Zaza Ulusal Mücadelesini Önlemek Mümkün Değildir!

*Yerevan Üniversitesi Öğretim Üyelerinden
Garnik S. Asatryan'la yapılan bir röportaj*

Piya: Şimdiye dek Piya'da iki yazınız yayımlandı. Şu anda matbaada olan sayı da bir yazınız var. Siz okuyucularımızın beğeniyle okuduğu bir yazarınız. Bu nedenle sizi biraz daha yakından tanıyıp okuyucularımıza tanıtmak istiyoruz. Kendinizden biraz sözeder misiniz?

Garnik S. Asatryan: 7 Mart 1953'te Tahran'da doğmuşum. 1967'de ailemle birlikte Ermenistan'a göçettim. 1971'de Yerevan Üniversitesi İnanistik bölümüne girdim. 1976'da üniversiteyi bitirip Leningrad Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü'nde doktora tezimi hazırlamaya başladım. Beş yıl süren bu çalışmanın sonunda, 1981'de Yerevan'a dönerek Yerevan Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladım. Zaza sorununa ilgi duymaya başlamam da o yıllara rastlar. 1980'den itibaren de Zazaca'yı ciddi bir çalışma alanı olarak ele aldım ve bu konuda birçok makale kaleme aldım.

Piya: Siz genel olarak doğu bilimleri konusunda uzman bir bilimadamısınız. Ama özel olarak da Zazaca'yla ilgilendiyor...

Garnik S. Asatryan: Yalnız Zazaca'yla değil, aynı zamanda Zaza halkının problemleriyle...

Piya: Ve tabii bu çalışmalarınız üni-

versite çerçevesi içinde sürüyor. Peki üniversite dışında ne gibi dil ve kültür çalışmalarınız var.

Garnik S. Asatryan: Üniversitedeki faaliyetlerimin yanı sıra, gerek üniversite içinde, gerekse Bilimler Akademisi çerçevesinde bilimsel çalışmalar yapıyorum. Kendi alanımda makaleler yazıyor, kitaplar yayınlıyorum. Bu çalışmalarımın yanı sıra son dönemde *Piçak* adında Ermenice bir gazete yayınlıyorum. Ayrıca Yerevan'da Zaza halkına ilişkin bilimsel çalışmaların yapılabileceği bir *Sərx Kükür Mərkəzi* adında bir bilimsel kurum oluşturma çabaları içindeyim. Bunun yanı sıra *Devrim* adlı bir dergi çıkarma yolundaki çalışmalarım tamamlanmış durumda. Zaza halkının tüm sorunlarına konu edinen Farsça bir kitap yazmış bulunuyorum. Bu günlerde Tahran'da basıma hazırlanan bu kitabın daha genişletilmiş bir nüshasını da Ermenice olarak hazırlamaktayım. Bu da yakın bir zamanda Ermenistan'da basılacaktır.

Piya: Buradan daha genel bir konuya gelelim... Ermenistan'da Ermenilerin dışında daha başka halklar da var. Ashında aşağı yukarı bildiğimiz bir konu, ama yine de sormadan edemiyoruz... Bu halkların ulusal nitelikli sorunlarına nasıl çözümlüyorsunuz? Örneğin eğitim dili,

haberleşme, iletişim dili olarak bu halkların sorunları nasıl çözümleniyor. Daha aşıkçası Ermenistan'da Ermenilerin dışındaki halkların kültürel sorunlarına nasıl bakılıyor?

Garaik S. Asatrian: Ermenistan'da Ermenilerden başka Ruslar, Yazıdiler, Kürtler ve Asurlar vardır. Ama bu halklar Ermenilere göre Ermenistan'da azınlık durumunda olan halklardır. Bu halkların kendi dilleriyle eğitim görebilmeli

için tüm olanaklar mevcuttur. Hepsinin kendi dilleriyle öğretim yapan kendilerine ait okulları vardır. Bu halkların kendi kültürlerini geliştirmeleri için önleminde hiçbir engel yoktur.

Piya: Bizde bir söylenti var; derler ki, 1915 Ermeni katliamında, Ermenilerin bir kısmı Ermenistan'a göçettiklerinde bit takım Zazalar da bunlarla beraber Ermenistan'a gitti. Bu söylenti acaba doğru mu? Eğer doğrudursa, bu durumda şu anda Ermenistan'da Zazaların da bulunması gerekmiyor mu? Bu konuda bir bilginiz var mı? Ama şunu hemen söyleyeyim, ki bu sorum sadece bir söylentiye dayanıyor.

Garaik S. Asatrian: Haleset, sözünü ettiğiniz söylenti doğru değildir. Eğer böyle bir söylenti doğru olsaydı bir Ermeni halkı bundan memnunluk duyacaktık. Yerevan ve çevresinde Zazalar bulunsaydı, bu durum herkesten önce bizi mutlu edecekti. Ama ne yazık ki yok. Bu

Foto: P. İyın

vesileyle şunu tekrarlamakta fayda buluyorum. Ben şahsen Zaza halkını Ermeni halkına en yakın bir halk olarak görmekteyim.

Piya: Biz de sizinle aynı duyguları paylaşıyoruz. Şu anda bölgemizde Ermeniler yok denecek kadar azdılar. Ama buna rağmen bir Ermenileri kendimize en yakın gördüğümüz halklardan biri olarak görüyoruz... Şimdi buradan biraz da Zaza ve Zazaistan sorununa gelelim. Biz öncelikle Zazaların dili, kültürü ve tarihi üzerinde çalışmaktayız. Ama bizim bir de politik bir yönümüz var. Yani biz bu dil ve kültür çalışmalarını sürdürürken bir de Zazaistan'ın politik geleceği konusunda kendi aramızda görüş alışverişinde bulunuyor, tartışıyoruz. Sizinle bu röportajı yapma olanağını elde etmişken sizin de bu konudaki görüşünüzü almak istiyorum.

Garaik S. Asatrian: Ben şu kanaat-

teyim ki, Zaza halkı önümüzdeki 10-15 yıl içinde Oratadoğu'nin önemli siyasal faktörlerinden biri durumuna gelecektir. Fakat bu gelişmenin olması için çok çalışmak gerekiyor. Zaza ulusal mücadelesinin yükselmesi için herkes elinden gelen çalışmaya yapmak zorundadır... İlişkili bulunduğum bazı Kürt arkadaşlar Kürt ulusal hareketini parçalamak için Zaza davasını desteklemekte olduğumu söylemektedirler. Şu anda o arkadaşlar burada yok, ama bu vesileyle o arkadaşlara şunu söylemek istiyorum: Ben Zaza halkının politik mücadelesine kesinlikle katılmıyorum. Benim çalışmam tamamen bilimsel bir çerçeveye ile sınırlıdır. Ama Zaza halkının kendi içinde kendi aydınları vardır, ve bu aydın indanlar Zaza halkının politik mücadelesini emurlayacak ve başarıya götürecektirler. Bundan eminim. Kürt arkadaşların şunu çok iyi bilmelerini isterdim: Yükselen Zaza ulusal mücadelesini bir takım karşı propaganda- larla ya da ön tedbirlerle önlemek mümkün değildir. Çünkü bu bir tarihi gelişimdir. Bu tarihsel gelişmeyi durdurmak mümkün değildir. Öte yandan, ben şahsen Zaza halkına karşı saygı ve sevgi duyuyorum. Kendi bilimsel çalışmalarımı bu halkın sorunlarına yönelik olarak geliştirmek beni mutlu ediyor. Bu halkın sorunlarının çözümü için elimden gelen her şeyi yapma konusunda kararlıyım, bundan kimse beni alıkoymaz. Bunun sebebi de şudur: Ben şundan eminim ki, Zaza halkı, birçok yönden Ermeni halkına en çok yakın olan bir halktır. Zaza halkını kesinlikle Ermeni halkından ayrı düşünmemiyorum. Fakat bu, Kürtlere karşı ilgisiz olduğum anlamına da gelmiyor. Kürtlere karşı da sevgi ve saygım sonsuzdur. Zaten bu nedenledir ki, 10 yıldan beridir Kürdolog olarak çalışmaktayım... Ümit ediyorum ki, eski Ermeni tarihçilerinin bize bildirdikleri Dilmiklerin devamı olan bugünkü Zaza halkı kendi bağımsızlığına kavuşacak ve Zazaistan'ı teşkil edecektir. Zazaistan ve Ermenistan

bizim müşterek anavatanımızdır... Tekrar Kürt arkadaşlara şunu söylemekte fayda görüyorum: Bugün Zazaistan'da üç milyon civarında bir Zaza nüfus vardır. Bu halk ister kendi ülkesinin bağımsızlığı için mücadele eder, isterse kaderini Kürt halkının kaderiyle bir tutup Kürdistan mücadelesine katılır. Bunda karar sahibi olan Zaza halkıdır. Zazaların kendi ulusal mücadelelerini gündeme getirmelerinin Kürt ulusal mücadelesine zarar verecek herhangi bir yanı yoktur. Kürt halkı zaten kendi ulusal mücadelesini başarıya götürececek bir potansiyele sahiptir.

Piya: Bize bu röportajı yapma olanağı verdiğiniz için size teşekkür ederim. Son olarak okuyucularımıza neleri söylemek istersiniz?

Garnik S. Asatrian: Piya'da böyle bir röportaj yayımlanacağı için aslında ben size teşekkür ederim. Benim birçok yerde birçok makalem yayımlandı. Ama bunların içinde kendileriyle en çok şeref duyduğum yazıyı Piya'da yayımlananlardır. Tekrar teşekkür ederim.

Bilbilra perskerdo:
"Tu kamiji zonra
zof haskena?"
Bilbil vato:
"En jêde zonê hora,
ura dima Zazaki'ra."

Lac

Pablo NERUDA

Almanak'iva Çarnayox:

ASTARE

Wax, lac'e'm, tu zanena
tu zanena
tu kotra yena?
Golê sipi u ebe qilacikê
vesonu u qıştnexo ra ti yena.

Axwa zimistonide,
uza ma bimê têde, ae u ez,
loda adro sw, lewê xu ma
nai zubinra, ke roe xu has
bikermê,
her çi eşt adir,
weşia xo vêsînê.

Ni ara tu ama ra na dina.

Hama ae waşt ke biero hem mi
hem tu bivino,
zu roze dengizi xo ser eştî,
u ez amo ke ae gerdanê barira
bicerine virava xo,
tim dormê hardira, herb u çekde
Kou ser, col u mizde fetelio.

Nia ra tu ama ra dina.

Tu na hande cawra yena,
axwera, hard u harrera,
adir u vorera, nia hande dîrra
tekata ama ita, reştâ ma dimina
Haskerdena têrsenoke ke
ma pilesnai jubinra,
ma waşt ke endi bizanimê,

tu çitoria, tu sevana,
ze ke tu dina ser zaf çi zanena,
çio ke ma dimina da to.

Terê pukeleka hare
dara weşie sanenimê ra,
sanenimê ra hata lezga peyene,
hata domora bineêne,
uza nika tu vecina çim u ver
u lawike vana, cor gilê darede,
wazenmê ebê tu bireşime sê.

Büyük Zaza Şairi Xasi ve Eserine Yönelik Bir Saygısızlığın Teşhiri

-2-

Filit SİWANIJ

Eski Yazı Nasıl Okunur?

Mevlidi Nebî'nin latin harfli çeviri metnini âdeta istilâ eden yanlışlara geçmeden önce, sanıyorum "eski yazı"nın durumu ile ilgili olarak birkaç söz etmek, herhalde yerinde olacaktır.

Latin alfabesinden önce kullandığımız Arap alfabesi ile yazılan yazılara klâsik bir ifade ile "eski yazı" diyoruz. Eski yazıda bütün harfler, Arapça "hareke" denilen işaretlerin yardımıyla okunuyorlar. Arap kökenli Zaza alfabesinde de bu kural geçerlidir.

Eski yazıda üç tane hareke / işaret vardır. Arapça'da bunlara "fetha", "kesre", "zamme" denilir. Türkçe'de "üstün", "esre", "ötre" diye anılırlar. Zazaca'da ise bu işaretler "zaber", "zêr", "pêş" şeklinde adlandırılırlar.

Şimdi bu işaretlerin "eski yazı"lı Zazaca metinlerde ne işe yaradıklarına kısaca bakalım.

Zaber, Arap kökenli Zaza alfabesinde, harflerin üst kısmına yazılan hafif eğik bir çizgidir ( ). Bu işaret, o harfi "e" veya "a" sesi ile okumayı sağlar. ب (E) harfinden örnek verelim: (be)... **Zêr**, Eski Zaza alfabesinde harflerin altına yazılan hafif bir çizgidir ( ). Bi işaret, harfleri "ı", "i" sesi ile okumayı sağlar. Örneğin, (bı, bî)... **Pêş**, Eski Zaza alfabesinde harflerin üstüne yazılan küçük و (W) şeklinde bir isarettir ( ). Bu işaret de harfleri "u" ve "o" sesi ile okumayı sağlar. Örneğin, (bu, bo).

Bugün bile, Zaza çocuklarına Kur'ân dersi veren Zaza mollaları, kolaylık olması bakımından, evvela bu işaretlerin adlarını da anarlar. Örneğin, ب (b) harfini, işaretli olarak, ("b", zaber "be"), ("b", zêr "bî"), ("b", pêş, "bu") tarzında okuturlar. Öğrenci iyice alıştıktan sonra ise artık zaber, zêr, pêş adlarını anmadan, örneğin, "be", "bî", "bu" şeklinde okuyup geçerler.

"Hareke"li olarak, eski yazı ile yazılan bütün metinler, ancak ve ancak bu kurala göre okunurlar. Bunun dışında hiçbir yol yoktur. "Hareke"siz / işaretsiz olan metinler de elbette vardır. Onlarda da kural budur. Örneğin, ("ber": kapı sözcüğü, harekesiz

olarak *بر* şeklinde yazılır, ama okunurken de yine "ber" olarak okunur. Bunun dışında "bir" ya da "bur" şeklinde okunamaz.

Eski yazının okunuş biçimi ile ilgili olarak, yukarıda verdiğimiz açıklamaları gözönünde bulundurarak Mevlid'e baktığımızda, "zâr"ın "zîber"e, "zîber"in "zâr"e karıştırılmış olduğu görülür. Öyle ki, bu çeviride, Kasi'nin eseri ve dili anlaşılabilir bir hale sokulmuş, âdetâ "şorba"ya dönüştürülmüştür.

Ker şeyden önce, çeviride bilimsel metodlara riayet edilmemiştir. Bu değerli eserin, aslına uygun bir şekilde, Latin harflerine tam olarak çevrilebilmesi için, mutlaka, "transkripsiyon" alfabesi kullanılmalıydı. Bu yapılmamıştır. Peter Lerch, Albert Von Le Coq, Oskar Mann, Karl Kadenk, v.s. gibi araştırmacılar bile halk ağzından derlemeler yaparken, transkripsiyon alfabesini kullanarak, Zazaca bilmedikleri hâlde, Zaza dilindeki her fonemin hakkını vermeye itina göstermişlerdir. Sayın Çevirmen ise, büyük Zza şairi Kasi'nin basılı, hazır eserini dahi tıpkı özelliğini muhafaza edecek şekilde Latin harflerine lâzımı ile çevirememiş, dahası "talvifat" da yapmıştır. Öyle ki, bu yanlış, bozuk ve baştan savma çeviri ile eser, "Kasi'nin eseri" olmaktan çıkmış bir hâl almıştır.

Buna dair eleştirilerimizi de birkaç başlık altında kısaca sunmak istiyoruz.

Mevlid'in Yazılış Tarihi

Sayın Çevirmen, Mevlid'in "yazılış tarihi" ile ilgili olarak da yine gelişmeler içindedir. Bu konuda da yine iki değişik görüşe sahip. Daha önce adı geçen DDG dergisindeki yazısında (s.14), Mevlid'in 1900 yılında yazıldığına söylüyor. (Nalbuki, Mevlid'in yazım tarihi 1899'dur. 1899'da basılan bir eser, 1900 yılında nasıl yazılabilir? İsa'dan / milâttan önce yaşamadığınıza göre!)

Sayın Çevirmen, Kêvî'deki açıklamasında ise (s.76), sözkonusu eserin yazılış tarihini 1898 olarak vermektedir.

Mevlid'in Basım Tarihi

Mevlid'in, "önsöz" de denilebilecek ilk sayfasındaki "Türkeçe" bir açıklamada, basıldığı tarih belirtilmektedir. O dönemde, basılacak olan bütün eserler için -dili ve konusu ne olursa olsun- zamanın "Maarif Nezareti" (Eğitim Bakanlığı)'ndan izin alınmadıkça, hiçbir eser yayımlanamazdı. Kasi de bu kural gereğince, eserini Maarif Nezareti'nin onayına sunmuş, Nezaret de "uygun" görüşle yayımına / basımına izin vermişti.

Sayın Çevirmen'in hatalarından birini de burada görüyoruz. Sayın Çevirmen, bu hususla ilgili kısma şu şekilde çeviriyor:

"...mevlid-i şerif, Nezaret-i Celilesi'nin 25 Mart 1315 tarihli talimat-ı aliyesiyle verilen ruhsat üzerine..." (Kêvî, Sayı: 4, s.75).

Aynı kısmın orijinal metni ise şudur:

مَوْلِدِ
شَرِيفِ مَعَارِفِ نَظَارَتِ جَلِيلِهِ سِنِكَ ٣١٥ مَادَّةِ
تَارِخِي تَحْرِيرَاتِ عَلَيْهِ سَيْلُهُ وَوَيْلِنِ رَحْمَتِ اَوْزُونِ

Bu orijinal metin dikkatlice incelendiğinde, görülecektir ki, Sayın Çevirmen'in çevirisinde hem eksiklik, hem de yanlışlık vardır. Eksikliğe örnek, orijinal metindeki "Ma'arif" ve "sene" sözcükleridir. Bu sözcükler çeviride yer almıyor. Yanlışlığa örnek ise, Sayın Çevirmen'in kullandığı "Mart" sözcüğüdür. Bu sözcük de orijinal metinde yer almıyor. Sözü edilen sözcük, "madde" olacaktır.

(Böylesine ciddi bir konuda, hataya düşmemek için, hiç olmazsa konu ile ilgili benzer örneklerle müracaat edilebilirdi. Meselâ, daha önce sözünü ettiğimiz "Kürtçe Mevlid" in girişindeki "Türkçe" açıklamanın son kısmı, bu konuda Sayın Çevirmen'e bir fikir verebilirdi. Burada aynı şekilde deniliyor: "Ma'arif Nezareti celilesinin ruhsatıyla tab' olunmuştur. Numara 15, tarih 1313").

Yukarıda verilen Kasi'ye ait orijinal metnin doğru transkripsiyonu şöyle olacaktır: "... mevlid-i şerif, Ma'arif Nezareti celilesinin 25. madde, sene 315 tarihli tahricat-ı 'alifiyesiyle verilen ruhsat üzerine..." (Metinde geçen "315" tarihi, aslında "1315" in kısaltılmış şeklidir. Örneğin, 1990'ın bazen 990 şeklinde söylenişi veya yazılışı gibi.) "1315" tarihi, hicri / Arabi değil, Eumî takvime göredir. Bu da miladî tarihe çevrildiğinde, 1899 olur.

Öte yandan Sayın Çevirmen, Mevlid çevirisinin yer aldığı Kevînin 4. sayısından önce, yine 1985'te, bu kez aynı derginin 3. sayısındaki "Bibliyografya Dıvalı / Zaza" yazısında, Mevlid'in basım tarihini "1990" olarak vermektedir.

Anlaşılan elma ile armutlar hep birbirlerine karıştırılıyor.

Mevlid ve Kürt Alfabesi

Günümüzde, Kürt çevrelerince kullanılan Latin harfli Kürtçe alfabede 31 harfin mevcut bulunduğu bilinmektedir. Sayın Çevirmen de, Kasi'nin eserini bu alfabeyle uydurarak Latin harflerine çevirmiştir. Oysa Kasi'nin kullandığı Arap kökenli Zaza alfabesinde, daha başka harfler de vardır. Örneğin, ص (kalın s), ض (kalın d), ط (kalın t), ظ (kalın z) gibi. Bunlar ş, ş, ş, ş, şeklinde yazılarak, ince sesli diğer benzer harflerden [س (s), > (d), ت (t), ز (z)] ayırt edilebilirdi.

ك { ك } ve ك { ح } fonemleri: Çeviride, ك ve ح gibi, birbirlerinden tamamen farklı ses özelliklerine sahip bulunan harfler de sadece bir tek harf ile (k) temsil edilmişlerdir. Asıl gelişki temelden başlıyor. Çeviride Kürt alfabesi temel alın-

duğundan, hatalar da doğal olarak kendini bu yönde gösteriyor. Oysa bu harflerin transkripsiyonu h (ϩ) ve ħ (Ϩ) şeklinde ayrı ayrı verilebilirdi. Xasi'nin eserinden 42 yıl önce, 1857'de basılan Peter Lerch'in kitabındaki Zazaca metinlerde bile bu iki fonemin ayrı ayrı ifade edildiğini görmekteyiz. Peter Lerch, bu fonemleri (h) ve (ħ) şeklinde yazmıştır. Diğer taraftan başka araştırmacılar da aynı geleneği sürdürmüşlerdir. Örneğin, Albert Von Le Coq, Oskar Mann ve başkaları da bunları (h) ve (ħ) biçiminde ifade etmişlerdir. Ama Kürtçe alfabede böyle bir ayırım sözkonusu olmadığından, Sayın Çevirmen de her halde gönüllülaşlarına ters düşmemek için, akıl yolunu değil, bilerek ve isteyerek yanlış yolu tercih etmiş, böylece Xasi'ye de, eserine de, Zaza diline ve alfabesine de saygısızca bir tutum sergilemiştir.

Saygısızlık yalnızca Xasi'ye ve Zazaca'ya mıdır? Hayır. Sayın Çevirmen Arapça'yı da aynı kefeye koymuştur. Metin içindeki Arapça mısralarda ve Mevlid'in sonundaki Arapça bölümlerde geçen ve Arap alfabesinin de birer harfleri olan ϩ ve Ϩ harfleri için (her ikisi için), çeviride karşılık olarak sadece (h) harfi kullanılarak, Arapça'nın da içine edilmiştir.

x (Ϩ) ve ħğ (Ϩ) fonemleri: Kürtçe alfabede, ħ (veya ħ) harfine de yer verilmediği bilinmektedir. Sayın Çevirmen, bu konuda da akıl yolunu denemekten kaçınmış ve orijinal metinde kullanılan Ϩ ve Ϩ harflerini, çeviride sadece (x) ile temsil etmiştir. Oysa Zaza fonetiğinde, x'in yeri ayrı, x (veya ħ)'nin yeri de ayrıdır. Bunlar ayrı ayrı ses özelliklerine sahiptirler. Zaza fonetiğinin bilincinde olan Xasi de eserinde doğal olarak bu fonemleri ayrı ayrı ifade etme gereğini duymuştur. Mevlid'de, Ϩ (ħ veya ħ) harfi -Zazaca bölümlerde-, 33 yerde kullanılmıştır. Sayın Çevirmen ise, 33'ünü de (x) harfi ile yazma hatasına düşmüştür.

Xasi'den önce de bu fonemler (x ve ħğ), araştırmacılarca fark edilerek tespit edilmiş ve ayrı ayrı yazılmışlardır. Örneğin, Peter Lerch'in Zazaca metinlerinde bu iki fonem, x ve Ϩ şeklinde temsil edilmişlerdir. Albert Von Le Coq'un derlediği Zazaca metinlerde de, bu fonemler için aynı ayırım yapıldığını görmekteyiz. Öbür yandan, Oskar Mann da aynı görüştedir. Oskar Mann'ın Zazaca metinlerinde x (Ϩ) fonemi için (ħh); ħğ (Ϩ) fonemi için de (gh) harfleri kullanılmıştır.

Biz de dilimizin (Zazaca'nın) fonetiğini yeterince tanıdığımızı söyleyebiliriz. Örneğin, x ile ħ (veya ħ) fonemleri arasındaki farkı, harkesin rahatlıkla ayırt edebileceği kuşkusudur. Her iki fonem arasındaki farkı daha rahat görebilmek için iki örnek veriyoruz:

x

xela (hediye, armağan)
xeyr (1. hayır, iyilik;
2. hayır, yok.)

ħğ

ħela / ħela (kutluk)
ħeyr / ħeyr (gayr, başka)

Burada farklı iki fonemle karşı karşıyayız. Bize göre, ħ (veya ħ) fonemi gözardı edilerek, x fonemi ile aynı paralelle ele alınıp her ikisini de tek bir harfle (x) ifade etmek yanlıştır. (Bu noktada, PİYA redaksiyonunun da görüşlerine katılmadığımızı belirtmek zorundayız. Nedense, PİYA'da da aynı hata sürdürülmektedir. PİYA'da /Sayı:8/, arka kapığın iç yüzündeki "Alfabe"de "x"den ayrı olarak bir "ħ" harfine de yer verilmiş ise

de, diğer sayılarda ne yazık ki, bunu göremiyoruz. Temennimiz, bu $\ddot{x}$ ğ hartinin Zazaca'daki fonem özelliğinin iyi değerlendirilip "Zaza Alfabesi"nde temsil edilmesidir.)

Sayın Çevirmen, Zazaca'yı bir "Kürt lehçesi" olarak gördüğü için, haliyle, Zaza diline özgü fonemleri de gözardı ederek, bunları Kürt fonetiğine göre bir ayarlamaya tâbi tutmuştur. Fakat iş bununla da kalmamış, orijinal metindeki Arapça kelime ve terkiplerde geçen ve Arapça'ya özgü olan $\mathcal{E}$ ($\ddot{x}$ ğ) fonemi de, "Kürtçe Alfabe"ye göre yazılarak, Kürt fonetiğine uyarlanmıştır. Gerek Mevlid'in orijinal metninde yer alan bazı Arapça mısralarda, ve gerekse Mevlid'in sonundaki 5'er beyitlik iki ayrı Arapça bölümde, $\mathcal{E}$ ($\ddot{x}$ ğ) harfi, 6 yerde kullanılmıştır. Ki, $\mathcal{E}$ ($\ddot{x}$ ğ) fonemi Arapça'ya özgü, Arap fonetiğinin önemli bir ögesi olarak, yüzyıllardan beri, Arapça Alfabe'de de temsil edilip kullanıla gelmektedir. Sayın Çevirmen'in parlak zekâsına bakınız ki, bu harf ($\mathcal{E}$) bir çarpıda, şip-sak hemen $\mathcal{E}$ (x)'ye dönüştürülebiliyor(!). Anladık, Sayın Çevirmen ve Paris Kürt Enstitüsü, Zazaca'yı bir "Kürt lehçesi" olarak görüyorlar. Peki, ya Arapça'ya ne demeli? Arapça da mı bir "Kürt lehçesi"?

Mevlid ve Kürt Grameri

Mevlidî Nebî, daha önce de belirttiğimiz gibi, Diyarbakır (Kani, Lice yöresi) ve Bingöl Zazacasının hususiyetlerini taşımaktadır. Sayın Çevirmen de DDG'deki yazısında, Mevlid'in "güzel bir Bingöl Zaza şivesi ile yazılmış olduğuna" açık bir ifade ile dile getirmektedir. Ancak, hemen belirtmeliyiz ki, Sayın Çevirmen'in "çeviri"si hiç de öyle değildir. Üzerinde "tahriifât" da yapılarak, Kürt gramericinin özellikleri yansıtılmak istenmiştir. Örnekler:

Mensubiyet Eki: Mevlid'de kullanılan Zazaca'da, mensubiyet (bağlılık) eki "-ıc" dır. (Diğer bazı yörelerde konuşulan Zaza ağızlarında bu ek "-ıj" ve "-ız" şeklinde kullanılır.) Kürtçe'de ise bu ek "-î"dir... Kasi, Mevlid'in sonundaki Zazaca açıklamasında, kendi adına, "Ehmedî Kasi Mezanic" şeklinde yazmaktadır ki, kullandığı bağlılık eki "-ıc" dır. Gün gibi açık olan bu "Mezanic" ifadesini, Sayın Çevirmen, ne hazindir ki, "Kerani" biçimine sokmuştur. Orijinalindeki Zazaca "-ıc" eki kalkmış, yerine Kürtçe "-î" eki takılmıştır.

Cinsiyet Eki: Gerek Mevlid Zazacasında (Diyarbakır, Bingöl) ve gerekse Zazaca'nın çoğu ağızlarında, eril olan isimlerin sonuna {-i}, dişil olan isimlerin sonuna da {-ê} eki gelmektedir. Kasi'nin eserinde buna dair pek çok örnekle karşılaşırız. Kürtçe'de ise durum farklıdır. Kürtçe'de eril olan isimler {-ê}, dişil olanlar da {-a} ekini alırlar... Gelelim Mevlid'e... Sayın Çevirmen, "tahriifât"larına bir yenisini daha ilave ederek, orijinal metindeki Zazaca cinsiyet ekleri yerine, Kürtçe ekleri oturtmuştur. Kasi'nin kullandığı ne kadar {-i} varsa, tamamına yakınına {-ê}'ye çevirmiştir. Örneğin, Kasi'nin adını bile "Ehmedê Kasi" şeklinde yazmıştır. Oysa Kasi, Mevlid'de (s.28) kendi adını "Ehmedî Kasi" olarak yazıyor. Çeviriden diğer birkaç "yanlış" örnek:

Yanlış:

Keliqê ma
surê Kelliqê cihan
Kerretê 'Usman

Doğru:

Kaliqi ma
surî Kelliqi cihan
Kerretî 'Usman

Şeyxê Becri
Celaluddînê ma
hukmê şahê Ekberi

Şeyxi Becri
Celaluddini ma
hukmi şahi Ekberi

Sayın çevirmen'in "zêr" ve "zîber"leri birbirlerine karıştırdığına, şu örnek de teyit etmektedir: Xalıqî va (s.82, 84), Xalıqê ma (s.77). Oysa doğrusu, sonu (-i) ile bitenidir.

İlginc bir durum daha vardır. Sayın Çevirmen, hem eril isimlerin, hem de dişil isimlerin sonuna (-ê) ekini getirmiştir ki, genelde çelişkiler içine düşmektedir. Örnekler:

eril:
Kezretê Siddîq (s.78)
Şahê cinn û îns (s.84)
(Hz. Muhammed için)

dişil:
Kezretê Kawwa (s.85)
Şahê cihan (s.87)
(Amine için)

Burada dişil olanların (-ê) ekini alması doğru, ama eril olanların da (-ê) ekini alması yanlış. Eriller, (-i) ekini alırlar. Kasi de böyle yazıyor...

"ê" ve "i" fonemleri: Zaza fonetiğinde (e) ile (i) arası bir ses veren "ê" fonemi mevcuttur. Ancak Kasi, Arap kökenli Zaza alfabesi ile kaleme aldığı eserinde, "ê" fonemi için ayrı bir harf veya işaret göstermemiş, bunları da "i" harfi ile ifade etmiştir. Burada hemen şu hususa dikkat çekmeliyiz ki, orijinal metindeki "zêr" (i)'lerin, hangisinin gerçek "i", hangisinin (e) ile (i) arası ses veren "ê" olduğunu doğru olarak tespit edebilmek için, her şeyden önce, sözkonusu yörede konuşulan Zazaca'nın çok iyi bilinmesi gerekiyor... Acaba, Sayın Çevirmen, Kasi'nin ve yöresinin Zazacasını ve özelliklerini ne derece biliyor?

Sayın Çevirmen, çevirisinde 880 kadar "ê" harfine yer vermiştir. Ancak, bunların içerisinde, gerçek "ê" olanların sayısı, sadece 140 kadardır. Geriye kalanları (740) ise (i) ve (e) sesi verme özelliğine sahiptirler. Zaten Kasi de bunları "zêr" (i,i)'li gösteriyor. Fakat nedense Sayın Çevirmen, bunların hepsini (ê)'ye çevirmiştir. Belki de bu yolu seçmesinin sebebi, Zaza fonetiğini Kürt fonetiğine yakınlaştırmak, diğer bir deyişle "Kürtleştirilmek"(!) içindir. Kim bilir?

"o" ve "u" fonemleri: Mevlid'de kullanılan alfabede, [o] ve [u] fonemleri için ayrı ayrı harfler gösterilmemiştir. Ancak, harflerin üzerine konan "pêş" ($\frac{p}{\text{}}$) işareti ile harfler, [o] veya [u] sesini verecek duruma gelirler. Bu noktada, Mevlid'de kullanılan "pêş"lerden hangisinin "o", hangisinin "u" özelliğine sahip fonem olduğunu saptayabilmek için, Kasi'nin Zazacasını tanımak gerekiyor. Hemen ilave etmeliyiz ki, bu yörelerde (Lice - Hani - Bingöl) konuşulan Zazaca'da daha çok "u" fonemi yaygındır. Kasi de bu özelliği eserine yansıtmıştır. Fakat Mevlid'deki "u" fonemlerinin çoğunun, Sayın Çevirmen tarafından hatalı olarak "o"ya dönüştürüldüklerini görüyoruz...

Yanlış Okunan Sözcükler

Sonuç olarak, orijinal metin ile Latin harfli çeviri metninin basit bir mukayesesi ile ortaya çıkan durumu da okuyucunun bilgisine sunma gereğini duyuyoruz. Burada sadece yanlış okunan sözcüklere yer verilmiştir. Yoksa, h - R, x - ZİĞ, ê - i, o - u fonemleri-

nin yanlış kullanımından kaynaklanan hatalı sözcüklere de yer verilmiş olsa, herhalde iki öyledir- çok uzun bir liste oluyacak ki, buna derginin sayfaları da müsait değildir sanıyorum. Bu bakımdan yalnızca hatalı okuma sonucu, sözcüklerin anlam değişikliğine ya da anlamsız hale gelmesine yol açacak olan kelimeleri vermeyi daha uygun bulduk. (Çeviri metninden aldığımız hatalı sözcükleri "yanlış" başlığı altında, orijinal metindeki karşılıklarının transkripsiyonunu da "doğru" başlığı altında veriyoruz.)

<u>Yanlış:</u>	<u>Doğru:</u>		
Nezarat-i Celilesi	Ma'arif Nezareti celilesi	rey de	zide
25 Mart 1315	25. maddé, sena 315 (1315)	hema	Huma
Mewlîdî Nebîy-y'îl	Mewlîdû'n-Nebî'l	mehhubê	mehîbubi
rey	ray	şiqqî	şeqqî
ma sewabê	masiwa bi	il yewmî'l-qi-yam	ila yewmîl-qi-yam
pa	piya	pero	paru
e'zayê	e'zai	be'dî va	be'dî cu va
nêben	ni bin	halis	celis
inê	ibni	yew	we'w
dilîlê	delili	ma bid'	ma selam bid
yût	put	'z di	'zi
bîynê	bibi	şisi	şis'i
nînê	nêni	amey	amew
bido (iki yerde)	bibu	nêfeyvenê	nigeyveni
melûd	mewlud	ama	ame
her	hem	qewl	qul
de	ma	di	de
her dînan	hordinan	merdumêko	merdumêkew
gû di	gudi	intiqalê peyxem-berî	intiqali nuri peyxemberi
belê	beyn	min (iki yerde) men	
edeb	ebed	bibê	biyi
menîyyê	me'anîyyi	gû	şi
cihatî yê	cihati yi	nîmey	nimi
me'na	me'ney	û ruştî	wuruştî
gîrewet	gurewt	'aliyan	'kâliyan
dawe	lare	xidmetê man	xizmeti man
tebr	teber	ay yew	ay zi yew
		eşya	eşya

vurst	vasta
ver (iki yerde)	fer
kerd (birkaç yer- de)	kerdi
hey	ey
reslêke'w	iuslikaw
berd şî	berde şî
burao	burawu
wedartu	wedartu
a meram	amê ram
teweddi'hûm	tuweddi'hum
fî'l-Sirati	fî'l-Sira'ti'l-
hesne'l-	husne'l-
Kurdî	kerdi
Mezanî (Mezan- cî)	Mezanac
û (birçok yer- de)	wu
ustazi'l-'alî	ustadihî'l-'ali
kullû şehîdey- nî	kullu emrin şehideyni
Resûle's-Seqe- leynî	Resuin's-Seqe- leynî
ke durî	ka'd-durri
yûra te'lîfû	yura't-te'lifu
33	53

S O N

Düzeltilme:

Yazının geçen sayıya yayımlanan birinci bölümünde, 9. sayfanın ilk satırı üzer işlemleri esnasında düşmüştür. Sözkonusu satır şöyledir: "Kemen belirtelim ki, Sayın Çevirmen'in iddiaları tümüyle ittiradır, yalandır,". Bundan ayrı olarak aşağıdaki yanlışlıkları da, okuyucularımızdan özür dileyerek düzeltiriz:

Sayfa-Satır: Yanlış: Doğru:

8	son satır	176	76
9	9 idam olmuştur / idam olunur		

Bawa Zeynel

XAL

- Ma be Xêr bawo.
- Xêrbe sılamet.
- Sena, kêf hal çituro?
- Weşia to, Heq raziwo. Tî sena?
- Roc be roc derbazkenime. Kamta şona nia?
- Mî va, xorê şori Muş'ra dî-hirê bari piyaze biari, biroşi.
- Na bawo ne, piyaze poyini keyena nia pere kene?
- Ke persmeke, par mî ebe piyazene poyina tewdire zimastani na ro.
- Tî heq kenê se?
- Par mî barê piyazi Muş'ra ard ke dewede biroşi. Niamey rotene, xele çede mendi. Mî va, endi poyine. Pêhesiya ke dewede veyve beno. Şia lewe wairê veyvi. Cira va ke, "Destur bide mî, ez mumiâne to vilakeri." Heq raziwo, juade mî dîde nêkerde. Mî piyazi kerdi gale, naybe herera, şia orte dewanao ebinade hwindi mumiâne piyazi kerdi vila. Taine xelata mî pere day, taine ardi, ron, sole, şekar, sabun, şî ke pa resna. Mî be a keyde tewdire zimastani na ro. Vizêri reyna pêhesia ke dewede veyve beno, mî gurete anciya raa Muş'i.
- Hak rast biaro, xatir be to.
- Şo raştiye ser.

Zazayêno

KENDAL

Hadê hadê Zazayêno
Wertzê wertzê Zazayêno
Ezrgan'ra heta Semsur
Welarê xo imarkerê
Ziwanê xo sazkerê
Hadê hadê Zazayêno
Wertzê wertzê Zazayêno.

Nê deştê, nê koyê mayê
Nê dewê, nê sukê mayê
Nê hêgay, nê rezê mayê
Nê lay, nê royê mayê
Nê kasê, nê hîrê mayê
Hadê hadê Zazayêno
Wertzê wertzê Zazayêno.

Bê Qereqoçan u Palo'ra
Çepazçur u Pêrtég'ra
Karpêt, Gêl u Keban'ra
Bê Çermug'ra, bê Soyreg'ra
Xozad u Hêni wu Wardo'ra
Hadê hadê Zazayêno
Wertzê wertzê Zazayêno.

Kulturê ma ganê mayo
Ziwanê ma çekê mayo
No welat welatê mayo
Wa xortê Deram'i veng bido
Wa Pîran'ra bewran bipero
Hadê hadê Zazayêno
Wertzê wertzê Zazayêno.

Bêrê pê ser dewiz u karker
Vengê xo berzkerê zanay u roşnber
Şuwane wu ardwan u eîtêr u asinger
Mizur'i verra, suka Mazgêrd'ira
Darahêni, Sankus, Kêci'ra
Hadê hadê Zazayêno
Wertzê wertzê Zazayêno.

Istor biramê Kangal'ra
Zara wu Lici wu Mahden'ra
Arêhyê roy ver Aldus'ra
Erzeni u Owacix u Axin'ra
Tirmikan u çirweya
Hadê hadê Zazayêno
Wertzê wertzê Zazayêno.

Waxt

Îviş LAŞER

Wusar yeno pê bengaj
Eve gau cûte keme
Bra, karê ma petino
Amnûn yeno hêgay çineme
Vas simer keme zere
Tiderskiya zumustoni vineme
Eke asma zumustoni ke ame
Vore vorena dorme ma birnena
Hîrê çihor asm u tewa nivineme
Heniyê dewe duriyo
Mara kes heni nêsono
Vore keme top keme tencuku
Lozineda adir keme we
Vore vilesname keme xue simeme

Bra halê ma niao.

1986 yazında Almanya'ya gidişimde genç ozanımızı evinde ziyaret etmiştim.

Küçük odasında karşı karşıya oturduğum uzda gözleri ıslık ıslıkla. "Biliyor musun, bugün çok, çok mutluyum." dedi. "Mutluluğumun iki nedeni var: Birincisi, şu anda çok sevdiğim, değer verdiğim bir dostumla karşı karşıyayım.

Almanya'ya gelir gelmez beni arayıp yanına gelmen beni çok mutlu etti... Sevincimin diğer bir nedeni de..." Masanın üzerindeki Almanca gazeteyi açıp bir yazı gösterdi. "En büyük Alman gazetelerinin birinin bugünkü sayısında benimle ilgili çok olumlu, güzel bir yazı yayımlanmış." Yazıya baktım, Almanca bilmiyordum ama çok duygulandım ve dostumu şiirdeki başarısı için tebrik ettim...

Aradan zaman geçti. Hasan durmadı olduğu yerde. Yorulmak bilmez bir şiir ustası olarak tezgahında Zazaca ve Almanca şiirlerini dokudu. Ve bugün, onun, Almanya'da kendisinden en çok söz ettiren ozanlardan biri olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Hemen hemen

her hafta değişik kentlerde adına düzenlenen şiir gecelerinde okuduğu Zazaca - Almanca şiirleriyle şiirseverlerin gönlünü fetheden ozanımızı yürekten kutluyor, çalışmalarında başarılar diliyoruz.

E.P.

Trübes

Der kurdisch-türkische

Im Programm der

Vierheimer Kultur

...ch drei Dichterlesun

literaturliche

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

...n Reiz

Kampf für die Heimat, Sprache und Kultur
Solidaritätsveranstaltung im Forum der Jugend für die in der Türkei lebenden Kurden
Türkischer Autor liest Gedichte vor

Neckar
Boyle bir başlıkla anlatıyo,
remizin en çok okunan n
gazetesi Mannheimer Mor
yapılan okuma gecesinde.
okumadan önce dia foto
dan görüntüler sergiledi

Geçmişte Hasan Dewran
Christof Leuz düzenlen
okuma gecesinde
bölün...

Offene Seele
Hasan Dewran las

Wahner noch als der Besitz einer Perso
nalsweise ist für ihn die Kenntnis
der Sprache denn die Sprachen sind
Stimmen der Völker; sie sind Waffen
für den Seelen in denen er singen, er
kommen denken und verstanden
so steht er in seinem neuesten
band "Tausend Wände - Ein S
Hasan Dewran lebt in drei Sy
Werten leben in ihm, d
ist widerspiegelt
...scheiden

Seel
Der Kurde
Wer kennt es nicht
sabelschwingende
fen sind nie ver
Unter...

Licht in Helligkeit verwandeln

Lyriker Hasan Dewran las aus eigenen Werken — Beitrag der Kulturtag '86

des Euphrats", hinten, fern in der Türkei, oder dort, irgendwo im Orient der deutschen Öffentlichkeit, ein Stück näherbringen. Diese Gedichte schildern nicht nur die Bilder des L... sie ge... Stirn

Menschen zwischen Euphrat und Neckar

Literarischer Abend mit Hasan Dewran und Christfried Lenz in der Al... weiche Mannheim

des Gastarbeiterproblematik stand in einer Lesung, zu der die Galerie der Mannheimer... laden das Problem be... Türkisch-Kurdi... Hasan Dew... 'alität der... gen in eini... schen Au... man... th Hasan Dewran vor zehn Jahren in die... Bundesrepublik... sprach er... sties... z... Abs... hat... eine... der Fremd... Kulturen in... die durc... in... ein junger... Die... Verständig... der Fremd... Kulturen in... die durc... in... ein junger... Die... Verständig... der Fremd... Kulturen in... die durc... in... ein junger... Die... Verständig...

Der Lyriker Hasan Dewran liest am Donnerstag im Hack-Museum

„Entlang des Euphrats“

Ein Hinweis auf Hasan Dewran

Der Lyriker Hasan Dewran liest am Donnerstag im Hack-Museum

Deutschland aus fremder Sicht

Heute Vorstellung des neuen Buches Vertrieben-Sein, Götter, den-Werden, in der Entfrömdung lebend... Hasan Dewran weiß, der türkische Lyriker Kurdischer Herkunft lebt seit 1877 in der Bundesrepublik, Mannheim ist ihm mittlerweile zu einer zweiten Heimat geworden. „Tausend Winter - Ein Sturm“ heißt sein kürzlich in der Berliner Edition Orion erschienener zweiter Lyrikband.

Der Lyriker Hasan Dewran liest am Donnerstag im Hack-Museum

„Entlang des Euphrats“

Ein Hinweis auf Hasan Dewran

Der Lyriker Hasan Dewran liest am Donnerstag im Hack-Museum

keiner Sprache verstummen

den Sprachen legen die Seelen der Völker... sich will in keiner Sprache verstummen... Für Denksorgen sorgen die Gitarren... Michael Angenikis, Die sanften... feinsten Klänge... und Gedichte... Dewrans Worte... Apophorismen... Worte zu lassen... Nur so kann man seine Lyrik wirklich verstehen... Denn obwohl er sich zunächst auch mit Problemen wie... und Minderheiten...

Auf kargem Boden der Türkei gedeiht besinnliche Lyrik

Hasan Dewran führte Zuhörer auch in die Landschaft seiner Heimat ein... Vierheim. „Verwandte das trübe Licht zur Helligkeit, erziehe das böse Wort zur... von Hasan Dewran, der während... und manchmal auch fast... webl

Blumen aus Liebe und Zorn

Es ist vielleicht nur wenigen bewußt, wie schön die türkische Sprache klingt, wie reich sie ist an melodischen Schattierungen und Bildern. Und wenn ein Türke viele Jahre in Deutschland verbringt, hierzu... Psychologie studiert wie Hasan Dewran, dann mag vielleicht das Wunder geschehen, daß sich zwei Kulturen aneinanderschieben, so gar unarmen. Denn die Gedichte, Aphorismen und Epigramme aus der jüngst erschienenen Sammlung „Tausend Winde - ein Sturm“, aus der er am Freitag in der Alten Hauptfeuerwache in Mannheim vorlas, sind die Samen eines lebendigen deutschen Herzens, die in der Erde der wachsenden dürfen. Zu poetischen Blumen der Liebe, des Zorns, voller Trauer und leiser Hoffnung.

Reich der Armut

Immer kreisend Dewrans Gedichte solche Themen: Ängstlich, schüchtern, Dewran fürchtet die Phrase und der erliegt auch einem gewissen Pölen-Pathos. Das sind dann die getlenen Aphorismen, die verbalen Setzen von der Straße, die selbst Goethe Lichtenberg beileibe nicht immer gesind. Worte von hoher Allgemeingoldene Rahmen, das heißt maniertheische Flak... schockierend, sind nimmer original. Wahrheit sind das oher selbst. Dewran bat dafür ein wvolles Gespür für dynamische Sequ für die Alliterationen der aufgedr Seele, für beharrliche Imperative unklar funktionierende rhythmische S

Ahmed Arif Anlatıyor

Refik DURBAŞ

Ahmed Arif öteden beri bir Kürt şairi olarak bilinirdi. Bu son yıllarda da Zazalar kendi ulusal kimliklerine, dolayısıyla da kendi ulusal değerlerine sahip çıkmaya başladıkça, Ahmed Arif de sahip çıkılması gereken bu ulusal değerler arasında yer almakta gecikmedi. Böylece Ahmed Arif'in Kürtlüğü ve Zazalığı tartışılmaya başlandı... Neyse ki, Refik Durbaş'ın uzun röportajı (Refik Durbaş, Ahmed Arif Anlatıyor -Kalbim Dinamik Kütüsü-, İstanbul 1990) yayımlandı da, böylece ünlü ozanın ulusal kimliğini kendi ağzından öğrenme fırsatı elde edebildik... Şimdi Ahmed Arif'in kendisinden dinleyelim, bakalım kendisi ne imiş...

PIYA

AHMED ARIF- Benim çocukluğum, yani ilkokul öncesi ve ilkokul dönemi Siverek ve Harran'da geçti. Siverek diyorsam, Karakeçi ve Dağlarbaşı bölgelerinde. Karakeçi ta Viranşehir'e kadar inen yarı yayla, yarı ova bir bölgedir. Dağlarbaşı ise ta Çermik'e kadar Siverek'in kuzeyinden uzanan, gerçekten büyük dağların, yalın dorukların yarıştığı bir yer. Karacadağ'ın kuzeyi...

Siverek'te, yani şehir içinde Türkçe'den çok Zazaca konuşulduğu için Zazaca'yı hemen öğrendim. Karakeçi'de çoğunlukla Kürt aşiretleri olduğu için Kürtçe'yi de orada öğrendim. Harran'da ise Arapça konuşuluyordu. Arapça'yı ise Harran'da

öğrendim. Babam Harran'da vekâleten kaymakamlık görevinde bulundu. Siverek'te ise nahiyeye müdürlüğü yaptı.

[REFİK DURBAŞ]- O günlere ait bir zaza var mı? Neler anımsıyorsunuz o günlerden?

AHMED ARIF- Çok iyi hatırlıyorum. Biz oyun oynuyoruz, üç tane adam bahçe girmişler. Üç adam ama, biri Arap, biri Kürt, biri de Zaza. Biri diyor ki beni göstererek, "Ev göcüt Arap." Öteki diyor ki: "Yok yahu, bu göcüt Kürt." Üçüncüsü "Ez, ne Arap, ne Kürt. Ev göcüt Saz" diyor. Bir oynuyoruz, onlar konuşmalarımızı dinliyorlar herhalde. Aralarında anlayamayınca bir eznafa soruyorlar, "Ev göcüt nedir" diye... Beş lirasına mı ne bahçe girmişler. O zaman çok büyük para tabii. Eznaflar, "Üçünür de zanzâzân" diyor. "Ev göcüt Türk."

Siverek'te Kanlıkuyu diye bir yer var. Çok eski bir yapı. Büyük kısma yıkılmış ama, bir tarafı sağlam duruyor. Orada bir karakol var. Yanında da bir yazlık. Zaten orada kış ya üç ay sürer, ya dört ay. Çok sert olur ama, fazla sürmez kış. Yazlığın önünde büyük bir dut ağacı var, başı göklere tırmanmaz. Çanlar takmazlar dal-

larına. Serçeler dut yemeye geliyor. Otururlarına başına pislerler diye arada bir çanı çalarlar, kuşlar da uçar gider. Kalabalık bir kahve, çok büyük, rahatça 500-600 kişi oturabilir öbek öbek. Margile tokurdatanlar, çay içenler, tavla oynayanlar... Kahveyle karakolun arası 50 metre kadar.

Karakolun önüne bir adama yattırmaşlar. Sakız gibi bembeyaz donu, bir entarisi, gene ipekten bir puşusu ve aveli var başında. Adam yalınayak. Polisler falakaya yattırmaşlar. Tifeği takmaşlar adamın ayağına veriyorlar falakayı. Adam "Ya Muhammed" diyor, başka bir şey demiyor. Adamın Arap olduğunu anladım. Çünkü Kürt olsa başka türlü bağurardı, Zaza olsa başka türlü. Ama adam belli ki Arap. Ya mahkemeye gelmiş ya hükümetle bir işi var. Ya pazara gelmiş, yağ mı, yoğurt mu ne, bir şeyler getirmiş. Orasını pek bilmiyorum. (.....) (s. 7-8)

Mışone

XAL

Ma çe barkerd şime wawe
Kerge tev dik kerd kozike amka bare
Sodr sekerd çever nêbi ya
Hok antenere lazımbı Piya
Ma anıtı, gureti herdi çun
Sera çarna mişone, ebe kemero kon
kerga vazda heto jura
Dika vazda heto jura.

Şine Dewune Zazawuna Feteline

AREYIZ

Şine dewune Zazawuna feteline
Milet zu mileto, zonê ho vuruyo
Eke kata şiyoy, jede zulum diyo
Çewesawu coru derde hore derma nêdiyo
Peye howt koyude mende, riye mektevi
[nêdiyo
Na milet ewe tariqate Aravu xapiyo

Hey mileto Zaza, zonê sima biyo nêwes
Zonê sima simara gureto, kerdo qefes
Sima ke qesey bikerê tipa beno wes
Sima tede Zazayê, haqa ho hijerê, meva
[zê pes
Werte milete hode sima coru nêbenê
[bêkes

Roze yena, sima zor cenê nefes

Urze ho ser, key tode hewar
Eke vanê Zazay şine, marê beno çar
Ma timra da piro par u pêrar
Zumustu vejino, kume usar
Qeseybike zonê ho, hıvino sar
Na qeydu vano, Areyiz beno çinar

Tayine çali çirpi burno rayi fiştera
Taye lewe cenüne hode kewte ra
Tayine çeki gurete kewtê qewca
Taye biyê şefili, taye biyê seyra
Taye kewte ra, raye sonê pêro piya
Taye vanê na Zazayî marê biye qeda.

Xelqê Mı

N. ALANBAY

Xelqê Zazu, xelqê mı
Derd maraz tû kerd zere mı
Tû timo tim bi boçe şar
Tû çîrêz nêvejê wêhar xû

Ra din ma şû xelqê Dimlu
Mamus şeref kot bin lungu
Kû vor kêrin bêşlu tîfingru
Ma yege xûra tîverik in pîz pîrd mungru

Yegê ma yegaw xarpino
Dûri nu tim tim filhuno
Toxum yı hêrzo 21, 25, 38'ld
Haw diyo pê guine şehiduno

Karkerin bîr grunin
Şîma karker Zazune
Şîma rumen, şîma şînen, şîma vîrszen
Huncîz qedr qîymet şîma nêzunon

Karkerin tîwer kendin
Bi keyin, bi wîlat, bi şîrdin
Je mîr şîma qêda ke şîrid
Humoz şîma nîbî wêhar yo derzin

Dowij, cîtêr bîêrin pî ser
Hunabin hîn bîêrin xû ser
Wîlat kot bin mayel dîşmen
Ho destra vejon sera ser

Alanbay ho wêndên şîma
Çe şîmo kot zalım un şowenîsto dama
Radın ma şû wîlat xelas duk
Ya ma bımîr yaz ma bîzelis pora piys.

Koyê Zazaistan'i Berzo

HEYDER

Nero brane juberime
Heqa xu buwsjime
Nu hard hardê mayo
Dîşmen itara şero

Welatê ma Zazaunu
Jon Tirk mara seranu
Mîn koyutu, nêsono
Roz be roz ma kîseno

Koye Zazaistan'i berzo
Sare xobe hemdano
Xîrabînen nêwazeno
Dosten burayen wazeno

Xelqê Zazau hoqomo
Heqa xora nêvereno
Top u tufangura mero
Yê ma kî je şîma cano

Heyd na dotonura vano
sebeno tani gosikre mano
Lûlûyu ma ser meqarno
Zazau kî qulo insano.

Mamaxatune

Avêkayox: **H. CANSÀ**

Êstox: Kalikê mi (88 seredero)

Çayê Êstaxi: Torcan / Erzingan

Wax: 1970

Waxto vîrenede na qezade zu cenike bena. Na cenike hem zof rindeke bena, hem ki dewletîye bena. Na xatune feqr u fiqarîre zof xêr kena, dest erzenera ci. Cure mayeni kena. Saro ke u dormedero i ki daêra vanê: "Mamaxatune", yanê "max ma xatune". Rozê dusmas bena, vana "Ez çiyê henani buker ke, nameê mi serê hardide vind mebero. Hata peniye, hata qiyamete bêro vatene. Ez se bukeri ke? Ez se bukeri ke?" Peyniyede qerar dana ci, vana "Zu heykelê xo, zu ki sevatanê sarê biverira serê na çamê Ferat'ra pird vîrastenedi." Na dormura ki Hermanura zu hostao namdar, namdox beno, zera niy hostay ki na xatunere jêde bena. Xatunere ki hostao ke hawlo henan lazimo. Na xatune ni hostayre weşenena, va, "Bêro, karê mi iyde esto." Nu hosta ki, se ke heşino pê, fişku kuyno xora, eve kefu, eve esq seno, vano, "Xatuna dina, sima mîre weşenaybe, mi ki se ke xeveren guwete, ezu herbi amune." A ki vana, "Xêr ama, çimanê mi ser ama. Ez çamê Ferat'i serre zu pird dan vîrastene... Zerê na sukede ki zu heykelê dan vîrastene... Çokera mi simare xevere rusnê." Nu ki vano, "Qesê xonde ke wertê di lewanê simao tenkekura vejîyo, ura dime, çimanê mi ser. Hama yê mi ki zu gunskariya mi esta; sima hetê ke qebul biye, hem ez sa bon, hemî ki karo ke sima mîra va, na vatenera sabiyana xora rew qedeno." A ki vana, "Sima ki çartunê xo vaze." Nu vano, "Sima zaf rindekiye. Zera mi hin esta ke, eve qesu nêşku biari kuwend. Hen ke eşqunera sima, çûr ke koli adîde vêseno, ez ki sevatanê simara henî wêson. Mi bijere, piya mîwedê xo rêşime, bizewejime. Mi çûr ke sima nêşku, sima ki henî mi meşkime. Sima ke ez nêşkitu, meste hacetanê xo anu, kar con de." Na ki vana, "Se beno, simara xurt camord beno! Qesê simara hiya von." Hosta karê ho ceno de, desanê xo vîrazeno. Hin zerera vîrazeno ke, karê sere, wertê ses asmude xalesneno. Vîrende heykel qedeneno, wera tîpa ki pird qedeneno. Zu xeverdar rusneno, vano, "Xatunera vazê, pird qediya, bêro biveno." Xatune ki çûr ke xevere cêna, xo xode vana, "Mi neyra "hiya" va, neka karê xu qedeno, hama zera mi nîre çina. Çi ke ez nêwazon ke, çêri mêrde. Hem ki na hosta sarê mîra niyo. Ez se bukeri ke, niy xora bîvîsni, xora dîr fi?" Peynide zu fêndi vîrazena. Fênda xu ki nawa: Vana, "Ferojiyere, cure werdene pîji, teyi dire beri." Ferojiyede cure haku pozena. Serê tolanê haku ki boyax kena. Yine ki tey cêna, sona lewê hostay, vana, "Ma ve xêr di." U ki vano, "Xêr miyandivime." Xoçike nane ro, werdene ki none ro, hosta pede weno, hem ki qesey keno. Vano, "Xatuni, u ke tu hiya vato zu pird, nêke des pîrdi vaze ki, uncia vîrazon." Xatune ki qese erzena werte, vana, "Hosta, a tasike ka haki teyre, werê simadera, vatena simara çandi haki teyrê?" U ki vano, "Beka este des haki." Xatune uncia perşkena, vana, "Tomê u haku pêruna juyo, yan ki ju niyo?" U ki cêrenora ci, vano, "Tamê pêruna juyo." Xatune na ra ki, tole ke boyax

kerde, ine musnenara ci, vana, "Ni çkiye?" U ki vano, "Tolê hskane. Sîma boyax kerde." Xatune perskena, "Rengê na tolê haku pêro juye?" Hosta ki vano, "Nê! Her rengura ki este." Xatune ki cerenara hostay, vana, "Hosta, cuxa ke rengê ma cênîyu, şîma ma cênuyu ju niya, yi hake ke sîma werdi, tamê xo jubi, tamê ma cênuyu ki hin juyo. Ez rmetiye xo serra nêzewejîun. Sîma xore juya bine bîvîne." Hosta sas beno, best u benzê ho seno, hwindax xode beno husk. Qesê xatune serra çakuço ke lewede, ceno, sarê xode dano pure, xo kiseno.

Zovîna rivayeto binra ki, vane, hona ke xatune nêsama, hosta pîrd vrazeno, pîrde ju kemere nêmezet verdano. Eke qesunê xatune heşîno pê, vano, "Xatuni, ez son, kemera peyene ki nan pîra, yon." Şe ke vejîno re lengere pîrdi, corde xo erzano çem. Xo erzano çemê Ferst, çemê Erzînganî.

A rozra na roz na sanik vîjîna.

1937 - 38 Dersim Zaza Ayaklanmasının Tarihsel Kökenleri

Düzeltilme:

Geçen sayıda yayımladığımız dizi yazının dördüncü bölümünde, dipnotlarla önemli bir yanlışlık yapılmıştır. 73 nolu dipnot olarak düşülen not aslında 83 nolu dipnota aittir ve zaten 83 nolu dipnota da aynen geçmiştir (Bkz. Fiya 13, s. 57). Doğru esasında meydana gelen ve kontrolde de gözümüzden kaçan bu önemli hatadan ötürü okuyucularımızdan özür dileyerek sözkonusu 73 nolu dipnotu aşağıya alıyoruz.

73) Ankara görüşmelerine katılmakla, sorunun barışçıl yollarla çözümlenmesiyle yana oldukları aşırıça anlaşılan bu heyet üyelerinin hemen hemen tümü daha sonradan TC'nin kanlı teröründen kurtulamaz, birçok Zaza yurtseverleriyle birlikte şehit olurlar. 22 kişiden oluşan heyette 3 devlet temsilcisi (Diyarbakır valisi, Elazığ valisi ve Malatya vilayeti temsilcisi), geri kalanları ise Dersim aşiretleri temsilcileridir. Bu temsilcilerin daha sonraki akıbetleri ise şöyle olur: 13 tanesi TC askerleri tarafından kurşunlanarak öldürülürler; 3 tanesi çeşitli yerlere sürgüne gönderilirler; 1 tanesi Suriye'ye iltica eder. Geriye kalan 2 kişiden biri 1936'da çağ altında kalarak ölür, diğeri de, hayatına dokunulmaksızın Dersim'de kalmasına müsaade edilen tek temsilci olarak ayaklanma sonrasında da Dersim'de yaşamasına sürdürür, ki bu da Şadan (Şaydan) Kürt aşireti reisi Veli Haki Rejiki'dir. (Bkz. Vet. Dr. M. Nuri Dersimi, *Naturatim*, Stockholm 1986, s. 221)

Qesebendê Areyiz'i

Piya'nın çıkışından beri Zazalar arasında büyük bir sevinç yaşanmaktadır. Diline ve kültürüne olan doğal sevgi ve tutku şimdi de bilinçli olarak geliştirilmektedir. Dilini unutan yeniden öğrenmek, bilen de geliştirmek istiyor. Zaza sanatçılar, ozanlar artık kendi dilinde ürün vermek istiyorlar. Zazaca bilmeyen dost Kürt ve Türk ozanları da Zazaca'yı öğrenerek bu desteği ve dayanışmayı vermektedirler. Avrupa'nın birçok kentinde Zaza kültür geceleri düzenlenmektedir. Diğer kültürel gecelerde de Zazalar artık sekinmeden, işlerindeki ezilmişlik duygusunu atarak, kendi dillerinde türkü isteminde bulunabiliyorlar. Kimileri de bu sevinç dalgasında spontan olarak (kendiliğinden) Zazaca yöresel dergiler çıkarabiliyorlar. Çocuklarına Zazaca öğretme eğilimi hızla gelişmektedir. Kaset, kitap, video filmi, alfabe arayanaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Ama ne yazık ki, bu eserlerin bir kısmı henüz piyasada yok! Böylece Zaza dili ve kültürü armağının önüne yağılan enkazın, çalı ve çırpanın artık dağıldığına söyleyebiliriz. Bu hepimiz için büyük bir sevinçtir.

Zazaca'yı yaşatmanın, geliştirmenin ve halkı arasında yaygınlaştırmanın sadece onu sevmekle gerçekleştiremeyeceğini kavrayan çok sayıda arkadaşlarımız, bu sevinçli ve güzel duyguyu iyi bir enerji ve güç kaynağı olarak pratiğe aktarmaktadırlar. Zengin sözlü edebiyatımızdan masallar, hikayeler, efsaneler, türküler derlemekte, gelenek ve göreneklerimizimizi araştırıp yazarak unutulmalarını önlemeye çalışmaktadırlar. Bu derlemeler sonucu elimize çok sayıda kültürel makeme ulaşmaktadır.

Areyiz'in Dersim yöresinden yaptığı aşağıdaki sözcük derlemesi bu değerli çalışmalardan sadece biridir. Biz, Areyiz'in bu çalışmasına büyük değer biçiyor, ve fakat kuşkusuz bunu dört başı mamur, kusursuz bir çalışma olarak da değerlendirmiyoruz. Ama her şeye rağmen, Areyiz'in çalışması büyük emeğe mal olmuş güzel bir çalışmadır, kendisini kutlarız... Biz bu çalışmayı aşağıda "Qesebendê Areyiz'i (Areyiz'in sözlüğü) başlığı altında verirken, bu vesileyle, bundan sonra sözcük derleme çalışmaları bulunmak isteyen arkadaşlarımız için de bazı önerilerde bulunmak istiyoruz. Şöyle ki:

- Günlük yaşamda sık sık kullanılan ve hemen hemen Zazaca'nın tüm ağızlarında aynı varolan, örneğin, nan (ekmek), dest (el) çım (göz), por (saç), gost/gost (et) gibi sözcüklerden çok komşu dillerin etkisiyle bazı ağızlarda kaybolmaya yüz tutmuş sözcükleri derlemeye çalışın. Örneğin, ot , çiçek , ağaç, hayvan, hastalık, kuş, gün, ay, mevsim v.s. adları ilk anda akla gelebilecek derleme makemeleridir.
- Mümkünse derlemelerinizi sınıflandırın.
- Doğruluğundan kuşku duyduğunuz sözcüklerin, çevrenizde Zazaca'yı iyi bilen yaşlılara sorarak, doğru formunu bulmaya çalışın.
- Çok orijinal bir sözcük, deyim ya da atasözüyle karşılaştığınız durumunda, sözkonusu makemenin künyesini tutmayı unutmayın. Bu konuda Pertev Naili Boratav'ın Piya 1, sayfa 34-36'da yer alan "Masal Derlemesi" başlıklı yazısından yararlanabilirsiniz.
- Gönderdiğiniz sözcüklerden, diğer ağızlarda bilinmeyeceğini tahmin ettiğiniz sözcükleri ayrıca açıklayarak ve cümle içinde kullanarak yazınız.

PIYA

ardene: getirmek
baba; bava: kimi yerlerde Alevi Zaza-
lar arasında "pir" yerine kullanılır
bağıl: akıllı
baytak: pestil
becake: parmak
beno: olur (dişil)
beno: olur (eril)
berdene: götürmek
berveni: ağlamak
bervis: ağlayış
berzin; berjin: başucu
bes: yeter; kafi
Besere: bir kadın adı
bezne: boy
biderze: dik (emir)
bın: alt; aşağı
bınate: ölmüş hayvan leşi
bınâm: alttaki, aşağıdaki
bar: tundalık
barak: testere
barayene: kesim
barayeni: kesmek
baro: bakraç
baze: keçi
bızake; bızake: polaya (küçük yuvar-
lak ekmek)
biya: getir
bizek; bijek: oğlak
bizeke; bijeke: dişi oğlak
bici; boji: kol
çef; kef: sevinç
desteni; destene: dikmek
dêke: nina
doseni: sağlamak
fetelaayis: girmek
fıze: osunuk (sessiz)
fıseker: osurgan, osuran
fin: köpek yavrusu, küçük köpek
ga: öküç
gaçak: örkenin ucundaki ağaçtan çengel
gavar: küçük su kanalının ana arktan
ayrıldığı yer
germ: sıvak
germâke: ulca
geves: kötü
gez: 1- bir çeşit bitki; 2- bu bitkinin
ince dallarının kurularak birbirle-

rine bağlanmasıyla yapılan bir çeşit sü-
pürge
gezâk: "gez" in küçüğü. bkz. gez
gezkerdene: süpürmek
gêr: uyuz hastalığı
gal: dal
galak: küçük dal
galiye: vücutta kas düğümlemesi
olayında meydana gelen düğüm
gıran: ağır
gıraneni: 1- ağırbaşlılık, ciddilik; 2-
kendini beğenmişlik
gırake: 1- yuvarlak şey; 2- çocukların
oynaması için yapılan yuvarlak
ağaç parçası
gırkerdene: yuvarlamak
gırmaek: el değirmeninde üstteki taşı
alttaki taşa tutturarak ve dönmelerini
sağlayan ağaç parçası
gırmaek: yumruk
gırze: düğüm; bağ
gırzekerdene: düğümlemek; bağlamak
gire: 1- düğüm; 2- çözümlü zor sorun
giredane; giredayene: düğümlemek
girenî; girayeni: kaynamak
gome: koyun ve keçilere ait şar
gone: bir çeşit dikenli ot
goni: kan
gos: kulak
gosdayeni: dinlemek
goskerdene: ısınmak
gost; goşt: et
gorage: düğme
gore: ceviz
gorige; gojige: ayak bilek kemiği-
nin iki yanındaki çıkıntılarının adı
Gujige: Şubat ayı
gule: gül
gulak: püskül
ırad: gevşek
ıravın: kötü
ırazık: büyük bakraç, sivil
hardlerz: deprem
lew: değerli, kıymetli
kal: yaşlı
kalık: dede
kam: kim
kemer: taşlık

kemere: tağ
kenger: kenger
kerm: bitkilerde obuşan kurtçuk
kerzak: kene
kes: kişi
kesuke: kaplumbağa
keska: bir çeşit yemek
keskul: terlek
kesker: kirli
kınayeni: karmak; kaşımak
kınayis: karma; kaşımaya
kirez: kireç
kıstayeni: öldürmek
kokim: yaşlı
kutuk; kely; gur: köpek
qamgur: vergi
qefçal: pis; kirli
qefçalaye: pislik, kirliklik
qefelayeni: yorulmak
qefalayis: yorulma
qesa: söylenti, söz, laf, ifade
qese: söz, sözeük, laf
qewa: kahve
qarak: kenenin büyüğü
luzge: ağaç dalı
manga: inek
naleni; nalayis: inlemek
narayeni; narayene: dirmek; yağ-
 mak
nurani; nurayis: murıldanmak
ostor: erkek at
pi: baba
pire: karın
por: saç
poro gızak: dolabık saç; kıvrırsak saç
rafıstene: yakmak
rafıstene: sermek
rızayeni; rızayene: yakmak
royeni: satmak
rotis: satış, satım
roto x: satan
sanake: hikaye, masal
selike: sepet
serd: saç
simoruk: simşap
sime: bir çeşit diken
sınca boyın: iğde ağacı
sınenk: diken, dikenlik

sole: toz
sovın: kireçli
şeze: alıç
şezere: alıç ağacı
tix: sesli osuruk
verd: yiyecek
verdene: yemek (ad)
verdis: yemek (eylem)
vüre: mide
vésnayeni; vésnayene: yakmak
vilenee: sakız
vilike: çiçek
viyaneni: görmek
zama: damat, enişte
zar: zayıf, yoksul
zarane: keklik
zerdik: sarı, sarımsı şey
zere: 1- iğ, 2- mide
zakayis: büzülme, kızıma
zaqeni: büzülmek; buruşmak, kızılmak
zof: çök

Olvoz

İviş LAŞER

Ez hen van ke, ti taê maderiyê
 Olvozo mino delal
 Zof wast beno zomın nivineme
 Domonena ma amê mı vir
 Ma piya zonê xora lawuki vatenê
 Şere newiyede Qalıq u Fatike kaykrdenê
 Mektevde ma piya wendime
 Zonê zome misnedane uzade
 Tarixê barbaru famdane eve malumu
 Ma hondike domonvime
 Onca tarixê inira dur mendime
 Ewwo hen wazen ke ti leê maderiyê
 Beno kî zonê mara verdina qeseynekemê
 Thoş mveno thomiya domonen ceme...

Heinrich

Heine'ra Kulami

Almanki'ra Çarçayox:

Hasan DEWRAN

Sayıro pil

Heinrich Heine sera 1797
Almanya'de suka Düsseldorf'de ame dina. Ma u piyê ho Yahidi'viyo. Suka Bonn, Göttingen u Berlin'de fakulta hukukde wane-

no, têverde ki kuno dersunê germanistik. Üniversitêra tipa suka Hamburg'de büro dewşevkili (advokat) keno ra, dismenu ke hedile ci nêde, barkeno, seno London. Dımêra ki seno Münih, seno İtalya. Sera 1831 çê ho vırnenora Paris. Paris'de sera 1856 mı-reno.

Kulamê Heinrich Heine, eve royê semteni, eve sewda zeriya wese, eve usilê hunero zelalo pakde, fantaziyo dewletide, aşnê raştiyede yene ra zon. Amorê kutavê Heinrich Heine xeyle jedere. Kulturê Almanya u dinare xeyle kılambendi, şankbendi u lawıkbendi caverday. Kutavunê eyde hsl u derdê hometa deyî eve zonê yaraniye, eve qeydê politika, eve cengê aqıldariya bêterse yenera nuste.

Na kulamê qıskekiye ke mı itade Almanki'ra çarnera zonê ma Zazaki, kutavê "Lyrisches Intermezzo"ra goreti. Mı ke na kulamê Almanya'de sewda kılamben-

disê hode eve zonê ma u Almanki wendi, hem gosdarê hetê ma, hem ki Almanî zof benê sa. Na kulamî va işta sima ki tene rakerê.

Asma gulana rindekede
Pêro koçeni vilik danê
Zerê zera mına belede
Sewda wese têserdana.

Asma gulana rindekede
Pêro mırşiki veng dane
Wertê mıno Royalede
Her çi biyo ayan-beyan.

* * *

Cor berz zimede pulo rutra
Zu vilesğere teyna menda
Binê lepega serd u pıkdê
Xori xori şiya hewna.

Dot düri hardo Oriyentde
U hewnê ju palmiye vınenno
Cor qêla vêsayıyera ronıştao
Bêvengo, teynaro, şia giredo.

* * *

Zu lazek aşqê zu çeneke biyo
A ki seveta juyê bin vêsena
Nu ki zovına juyera haskeno
Halê na xorti zof perçano

Çeneke ki herediya çariya
Xorto ke sifte tey vejıyo
Şiya eyde zewejıya
Yê na lazeki çire tali biyo şia

Na zu şankade kana
Hama her roz newe manana
Na ke amê kami serde
Zer u pıkdê ho bene wele.

Bürokratie u wexto newe

'Büro, bürokratie' Franski'ra yeno u manaê inu: Caê nustekerdene, odawa nustene, oda mamuriete.

Nika gîtor ke dinade zaf mordemê bêwendisi u bênostoxi estê, inora zaf ze mordemê wendis u nuskar estê.

Gegane hete mara zu naskerdox welatra yeno xeribe. Taene mirê silam, taene mektube rusna, taê radio, taê mintane mara wazenê. Helbet taê mordemi wazenê, taê danê. Çitor beno bibo, nîaro ke, hata ke çeme verê Kela wusk nêbio, cul cemaat inora rajibo ke, mi anêra xu vir. Hama ni xeberî hata ke mi gweti u eşio pê, nêmi serre vêrena ra.

Velhasile, a roze zu naskerdox zerrê sukede raşte mi ame, vat:

- Tu wesbe, çene mi dezene.

Mî vat:

- Heq weşie todo, çira çene tu dezene?

Ei di lodi melemî, hebî turiko pilastikra (laylonra) veti, vat:

- Torê zamet, biwane, ni sene hebê doxtor dê mi.

Mî vat:

- Bê şime a uza zu cade ronîşime, hetera çaye xu bisimê, hetera torê biwanine.

Ma xeyle qese kerê, wuştimê ra, bimê teber. Mî çirê vat:

- Tu nika kata sona?

Ei ebe hêrs deste xu sanî ra, vat:

- Şon mamurieta xeribu. Xete ama, rei şîrni, nêzan mara çî wazenê, endî ez inora bêzar bîone.

- Sene xeta ke torê ama, mi çira perskerd.

Ei vat:

- Tir-vir, xetade tir-vir ama, qe tewa ki tey çino.

Wexto ke endî şiero, çerira vengo berzra vat:

- Haaaaaaa!..

Mî gos nêla. Dormera taê Almanî vêrdênê ra, ei ceneqay u dorme xode şekerdi.

Reina burrais ra:

- Bursaaa! Hala vînde, hala vînde!

Ama lewe mi, vat:

- Silamê Eli torê esto, enik mend ke ez xu virskerine.

- Kamci Eli?

Ei tarifierd, vat:

- Eli vano, reina ke ame izine, mirê zu mintane u zu video tay biaro, masraf giraw, ez dan ci.

Ez tene huyside mendo.

- Tu (ti) key şia izine, key ceria ra, ma honia nika tèlewe çay simit, tu çiza rew şia izine, ama?

Ei vat:

- Par şione izine.

- Par? Nu sene silamo hande berey mendo, ez tode endi qesey nekoh, mi yaraniera cirê vat u huysiya.

Tekit şî.

Nika ez qesê xu ita kilm bicernine; tae mordemi mektub u xetunê bürokratiera hande biê bêzar u nêgar, jubinê serrede zu mektube nêrusnenê. Heto binra Ewropa, Hemilka, Zapon ebê computeru, ebe telefaks, ebe qelema u xeta bürokratie dewletunê xu kenê hira u berz u weyîê. U cemaatê xu zu hetra rehet keno. Hama yê ma xu zerrede celqeno.

Dirring... dirring!..

Arêdayox: **KORCA**

Ça: Soyreg

Wext: Heziran 1990

Kerwa Zekiya niyta otoboz. Otoboz miyandi camêrdên ameyo, ci kista ronışto. Ay mêrdêkirê vato, "Bow cordi çayê tepışti esto. Werzi, şo, ey tepêzi." Mêrdêki fahim nêkerdo, cadê xora nêhwayo. Kerwa Zekiya fina vato, "Ezo torê vana, ma hetra werzi!" Mêrdêk anci nêweriştio. Kerwa Zekiya biya hêrs, vato, "Bow ezo torê vana werz! Werzenê, werz... Ek Nêwerzenê, how edo pêrdê Xelilîrê vaja. Ek piyê Xelilî bêro, odo dirring... dirring!.."

**Bir halk kitapsız olsa,
Dilsiz davara benzer.**

Ehmedê Xasi

Heré Welati

XAL

*Dinta biyo tariye
Kes kesibe nianedano
Dinta biyo tariye
Kes kesi newazeno
Sereta malé dina
Heré welati
eslé so inkar keno.*

• Cemal Uşşak

Sayım üzerine

Mâlüm, geçtiğini; Pazar günü millete sayıldık. Neticeleri öntümüzdeki günlerde hep birlikte öğreneceğiz.

Bu arada, bir hayli sayılmayanlar da olmuş tabii. Bunlar arasında epeyi de "büyükkafa" varmış. Bunlardan bir kısmının icraatları nazara alınsa, isâbet olmuş. Çünkü onlar da, çoğu defa milleti "adam" yerine koyup saymıyorlardı. Ödeşlik sayılır.

Bu arada, "sayılmayanlar"dan bir rakam düşmek gerek. Çünkü benzeniz iki defa sayılmışım. Biri- si Gazetede bizzat, ikincisi de evde, bizim hatunun gıyâbımızda saydırması sonucu. Aslında, görevli memurun evde gıyâbımızda bizi saymaması gerekirdi ama, yapmış. Vardır bir hikmeti.

Sayımda sorulan suallere bakılırsa, neticede ancak şunları öğrenmiş olacağız: Türkiye'de kaç "kelle" olduğu, kaçının işsiz, kaçının çalışmakta, kaçının iş aramakta ve kaç hatunun da "düşük" yaptığı.

Bir standartlarında yapılan istatistiklere bakıldığında, gayet âmiyâne ve basit bir sayım.

Beş senede bir gelen ve kim bilir bundan sonra nasıl sayılacağımız da meçhul olan böylesine bir fırsat, iyi bir organize ile, güzelce değerlendirilebilseydi, Türk insanının bir profili ve Türkiye'nin de bir envanteri çıkarılabilirdi. Ama, maalesef yapılmamış ve bu fırsat kaçırılmıştır.

Önemli olan, Türkiye'de kaç kişinin yaşadığından öteye nasıl, ne şekilde ve hangi şartlarda yaşadığıdır. 2000'li yıllara nasıl bir aile yapıyla, millete nasıl bir bakış açısıyla girmekte olduğumuzdur. Sayımla ilgili olarak yapılan TV reklamlarına bakılırsa, "dağ fare doğurmuştur".

Bu arada öğrenmiş olduk ki, daha önceki sayımlarda sorulmakta olan, ana dil, din ve mezhep konularındaki sorular listeden çıkarılmıştır. Bahane, bölücülük duygularına kuvvet vermek. Düşüverir korkusuyla uçağa, kaza yapar korkusuyla arabaya binmemek kadar gereksiz bir evham.

Türkiye'de kaç kişinin ana dilinin Türkçe'den başka bir dil, meselâ Kürtçe, Lazca ve Zazaca olduğu, kaç kişinin Müslüman, kaç kişinin Hıristiyan, kaç kişinin Hanefî, kaç kişinin Şafîî, kaç kişinin Şîî veya Yezidî olduğunu bilmek Türk aydınlarının, çizerinin

Zazaistan'da Neler Olmuştur?

DERSİM'DE SÖMÜRGEÇİ ZULUM

Ali Kaydar YILMAZ

Tunceli'de 1981 Ağustosunun sonudur. Köylüler ekinlerini kalırmakta, her günkü normal işlerine devam etmektedirler. Halk arasında askerlerin yeniden geleceğine dair fısıltılar dolmaktadır, tedirginlik ve korku havası her yanı sarmaktadır. Köylüler kendilerini bekleyen felaketi sezmede, yapacakları bir şeyleri olmadıklarına inanarak sınımtaktırlar. Her tarafta bir fırtına öncesi sessizlik hüküm sürmektedir.

5 Eylül 1981: Türk ordusunun vurucu güçleri adeta yepyeni bir ülke işgal edeceğine çıkıp gelmiştir. Motorize birlikleriyle, jet ve helikopterleriyle, en iyi teçhizatlı komandosuyla birlikler akan akan düşman topraklarına akıtmaktadırlar. Avlarına uykuda yakalamak için gizlice gece üç dört sularında yerlerini alan akınlar, şehir, kasaba ve tüm köylere teker teker çembere almaya başlamışlardır. Herveye geldiklerini dahi bilmeyen askerlere il sınırının girişinde komutanlarca şöyle emir verilmiştir: "Şu andan itibaren savaş durumunda bulunuyorsunuz, geldiğimiz yerin insanları vahşi birer düşmandırlar, en ufak bir kıpırdanmaya göz yumduğunuz takdirde siz ölürsünüz." (Böyle bir emrin verildiğini birkaç er halka açıklamıştır.)

Sabah, ilçe merkezi: Kasaba kuşatılmış durumdadır. Bütün araba ve ulaşım araçlarına el konulmuştur. Komandolar kapıları kırarak evlere girmektedirler. İl-

çenin çevresinde bulunan mağara ve oyuklara atılan bomba sesleri her tarafı inletmektedir. Helikopterler yüksek tepelere asker ve teçhizat indirmektedirler. Dipçik ve tekmelemlerle kadın erkek herkesi toplayarak meydana götürdüler. Köylülere çıkan komutan: "Şu andan itibaren buradan ben sorumluyum, biz buraya çevrede bulunan yirmi otuz vatan hainini yakalamaya geldik. Kepiniz bize yardımcı olacaksınız, onlar devrimci değildiler, gerçek devrimci biziz... Yardımcı olmayanlar cezalandırılacaklardır..." O sırada sekzen yaşlarında bir ihtiyar, sorusu olduğunu söyledi ve şöyle dedi: "Sadece yirmi otuz kişi için bu kadar çok askerlerin gelmesi fazla olmuyor mu?" Bunun üzerine komutan çıktığı yerden inerek köylünün kulaklarına çaktı ve askerler dipçik darbeleriyle alıp götürdüler.

Komutanlar ellerinde bulunan haritalara göre tespit edilmiş önemli orman ve vadileri adeta elemektedirler. Keçi ve koyunları otlatan çobanların yiyecek taşınmaları yasaklanmıştır. Askerler sarp yerlerde en ufak ayak izinin peşini bırakmamakta, ayı, kurt, tilki inlerinden dahi şüphelenerek onlara atış etmektedirler. Ormana kaçan köylüleri aç bırakmak için köy çevresinde kurulan ablukalar sonuç vermeyince, komandolar, köylülerin bağ ve bostanlarını yağmaya başladılar.

Arazinin bütün önemli noktalarına gözetleme üsleri kurulmuş, bütün köy ilkokulları işkenceshane haline getirilmiştir. İl şapında genel operasyon Nazimiye'deki genel karargahça yönetilmektedir.

Bazı köylerde olan ise kısacası şöyle:

Fareç köyü : Köylüler meydana getirilip suya dizildi. Tek ayak üzerinde saatlerce bekletildiler ve arkasından falakaya çekildiler. Dört kadın köyden kaçan köylülere ekmek verdikleri iddiasıyla çıplak ayak, gözleri bağlı karargaha götürüldüler. Bu arada suya dizilmiş köylülerin toptan katledeceği söylentisini duyan bir kadın kaçarak kendisini Peri çayına atmak istedi. Sörde kendisini kurtarmaya gelen askerler, çırpınıp bayılan kadının göğsündeki altın ve bileziklerini aldılar.

Velihan köyü: Bunun köylüleri çıplak edilerek karıncalı ağaçlara bağlandılar ve günlerce aç susuz bırakıldılar. Silah için kadınlar rehin alındı. Silah bulamayan köylüler davalarını satarak para toplayıp komutana verdiler.

Dolca Köyü: Yüzbaşı falakadan sonra köylülere Orhan Bakır adlı bir devrimcinin mezarını sordu. Orhan Bakır iki sene önce öldürülmüş ve bu köyün yakınına gömülmüştü. Komutana ölüyü mezardan çıkarttı ve hemen orada kafasını ayağının altına alarak üzerinde hoplamaya başladı. Sonra erlere Orhan Bakır'ın izkeletine ve kafasına işemelerini emretti. Bunun dinlerine aykırı olduğunu söyleyen bir er komutan tarafından bayıltınca-ya kadar dövüldü.

Karayazı Köyü: Y.K, H.K. ve Keptun mezresinden diğer bazı gençler mantıka karargaha olan Germisi okuluna götürüldüler. Bu gençler en ağır işkencelerden geçirildiler. Kardeşlerinin Ölim derecesinde ağır durumlarına duyan diğer iki küçük kardeş C. ve K. ise ormana kaçtılar. Anne ve babaları ölmüş bulunan bu gençlerin evlerinde sadece küçük kızkardeşleri H.K. kaldı. Komandolar bu 14 yaşındaki kıza sıkısturmaya başladılar. Tahdit ettiler, dövüldü, hakaret ettiler.

Kale Köyü: Bu köyden sorumlu komu-

tan köylülerin verilen süre içinde silah getirmemeleri üzerine "merhametli" davranarak her ev için belirlenen silah parasını toplayarak aldı ve silahları kendisinin alacağını söyledi.

Kozan Köyü: İlk elden köylülerin ayak-kabaları çıkartılarak boyunlarına asıldı ve tek ayak üzerinde bir gün boyunca bekletildiler. Ayağına indirilen falaka suasına gürüyordu. Daha sonra işkenceden kaçan gençleri aç bırakmak amacıyla tüm köylüler evlerine hapsedildi ve köy ablukaya alındı. Açlık sonucu ormanda saklanamayan bazı gençler yakalandı ve çıplak edildikten sonra ayaklarına taşlar bağlanarak yürütülüp teşhir edildiler. Daha sonra bunlar Paşaçarmaha denilen bir tiy işkence aletine bağlanarak günlerce bekletildiler.

Kızılent Köyü: Köylüler önce toplanarak Çangal köyüne götürülerek hayra atıldılar ve falakaya çekildiler. Silah getirilmeyişi karşısında bu defa köyün merkezinde toplu falaka yapıldı. Köylüler ağaçlara bağlanarak keri ve göcekleri önünde kurbaçlandılar. Muhtar gördüğü ağır işkence sonucu komaya girdi.

Dilanoğlu Mezresi: Kaydar Sönmez adlı genç Şubat 1982'de evinden sorgusuz sualsiz alınıp Tunceli'ye götürüldü ve Mart 1982'de bir torba içinde ölü halde getirilip gömüldü. Celbeler cesedi yakınlara göstermeden kendileri gömüldüler ve mezar açılmasına diye başında bir hafta nöbet tuttular. Cesedin ailesine gösterilmeyişinin nedeni Kaydar Sönmez'in gördüğü ağır işkencelerdir.

(Sosyalist İşçi, Mayıs, 1984, Sayı 2)

*****

YAPTIKLARININ HESABI BİR GÜN MUTLAKA SORULUR!

(.....) Yukarıda anlatmaya çalıştığımız düzenin sadık bekçileri, yöremiz olan Karakoçan ve köylerinde ne yapmaktadırlar? Onları anlatmak ve kamuoyuna duyurmak bir görevdir. Bundan önce Karakoçan ve köylerinde istikneden ve kurşunlanarak öldürülen insanlara sık sık tazik olunmuştur. Birkaç ay içinde cereyan eden olayları anlatmaya çalışacağız. 15 Kasım 1988 gecesi akşam tuvalete çıkan bir taksi şöförü özel tim denilen insan kasapları tarafından sorgusuz-sualsiz vurularak ağır yaralanmıştır. Yine 20 Kasım 1988 gecesi Karakoçan Yolçatı'nda bir taksi durmadığı bahane edilerek taranmış, içinde varolan 3 kişi ağır yaralanmıştır. 15 Aralık gecesi Karakoçan merkezinde özel timlere halka korku vermek için binlerce mermi havaya atılmıştır. 16 Aralık günü aynen bu durum tekrarlanmıştır. Yöremizde hak, hukuk diye bir şey yoktur. Dağ kanunları geçerli akçe olarak uygulanmaktadır. Yasalarda zokağa çıkma yasağı olmamasına rağmen pratikte resmen geçerlidir. Saat 4'ten sonra kimse dışarı çıkamamaktadır. Çünkü taranmayla yüzüzedir. Şüphesiz Karakoçan merkezinde uygulanan bu dağ kanunları, istisnasız tüm köylerinde de yürürlüktedir. PKK'nın okul yakma eylemlerini bahane ederek Diyarbakır ve Elazığ'dan getirilen askeri birlikler köylere karargah kurmuşlardır. Geceleri okullarda kalan güvenlik kuvvetleri, halka dışarı çıkmama tehditleri savurmaktadırlar. Sabahları köylülere korku vermek için askeri helikopterler köyler üzerinde dolaşmaktadır. Askeri birlikler, özellikle sivil arabalarla dolaşmakta, istedikleri zaman köy minübüslerini gasp edip, gülerce onunda dolaşmakta, hurdaya çevirip geri sahiplerinde teslim etmektedirler. Yöremizde yeni yeni karakollar kurulmakta ve yapılan ortaokul, ilkokul-

lar karakol olarak kullanılmaktadır.
(.....)

20 Kasım 1988 / Karakoçan

OPERASYONLAR, ZORAKI GÖÇ VE KARAKOL YAPMA POLİTİKALARI

1988 yılında Dersim'de 4 büyük komando bölüğü, 10 adet komando karakolu kuruldu. Onların deyimiyle bunlar bölgenin stratejik yerlerine kurulmuşlardır. Ama şunu unutmuyorlar, halkımız her zaman haklının yanında yer almış ve halkın yanında yer almaları da başına basmıştır. Bölükler; Geyiksu (Değir), Aşağı Toru Ova, Pülümür Merkez, Mızgıt Merkez kuruldu. Karakollar ise; Mızgıt'e bağlı Ataçınarı (Veliyan) köyüne, Nazimiye'ye bağlı Sarıaydı'ya, Pülümür'e bağlı Kabayel (Fem), Merkez'e bağlı Gökçek (Kutu Dere), Çuralı (Borganli), Kıl köyü, Karşılar Köyü (Halburu), Sarıtaş (Zağ), Pülümür-Nazimiye yol ayrımına ve Mozat'a bağlı Yüceldi'de yapıldı. Bunlarla da kalmadı. 1989 yılında bir o kadar daha karakolun yapılacağı söylenmektedir.

Karakollar niçin yapılıyor? Bu karakollarda görev yapanlar neler yapacaklar? Sindirme ve zoraki göç politikaları tutmadı, karakollar bir başka deneme midir?

Yurtsever, demokrat ve devrimcilerin görevi, hakim sınıfların karakollar yapma politikalarının amaçlarını halkımıza anlatmalı, yeni yapılacak karakollara köylülerin yer vermemeleri yönünde halk aydınlatılmalıdır. Hakim sınıf ve usaklarının, karakollarının "emniyet ve huzur" sağlayacağı imajı boşa çıkarılmalıdır. Amaç huzur ve güven ortamı yaratma değildir. Karakol yapımında amaç çok açıktır ki, yöre halkını sürekli denetim altında tutmak, sürekli ve sistemli baskı

ortama yaratarak göçe zorlamak, evinden, baskından, toprağından, yurdundan süngü zoruyla kopartılmaktır. Bunun yanında en önemli bir başka özellik de, bölgedeki devrimci hareketin halkla ilişkisini kesmek, onları yalnız bırakıp eritmektir. Yani balığı yakalamak için ya suyu kurutmak, ya da suyu zehirleyerek balıkları öldürmektir.

Dersim halkı geçmişinden ders almıştır. Hakin sınıfların birkaç işbirlikçisi ajan dışında kimse kabul etmiyor karakol yapımını. Akşam evine giden vatandaşları karanlık köşelerde yakalayıp sorguya geçerek, kendileriyle çalışmaları için tehditlere maruz kalanların sayıları az değildir. Hayatın çok acı deneylerini yaşayıp görmüş olan Dersim halkı bunu kabul etmedi, çünkü durumun çok açık bilincindedir. Köy konuculuğu Dersim'de de uygulanmak istendi. O zaman büyük vatandaş karakollara çağrıldı, vaatler verildi. Ama Dersim halkı buna da gereken cevabı verdi. Bu durumda dayak yedi, azar işitti, ağıza alınmayacak küfür ve hakaretlere uğradı, ama yine de kabul etmedi. Düzenin bu bölgeye uyguladığı zoraki göç politikası da tutmadı. Operasyonlarda, yaz sıcaklarında çoluk çocuk, kadın, ihtiyar demeden aç susuz güneşin altında bekletilme, kışın yalnız ayak kar üstünde üzerine su dökülerek dışarda bekletilme, okulların betonları üzerine yatırılarak falakaya yatırılıp işkencelere maruz bırakılmasına rağmen bu halk hepsine göğüs gerdi, vatandaşlarına terk etmedi. Eviatlarına yalnız bırakmadı. (Yakın zamanda aynı olay Karakoçan'a bağlı Çayır Güllü (Badra) köyünde de yaşandı.) (.....)

9.12.1988 / Dersim'den Metin

bahaneyle bir hafta içinde zorla boşaltılıyordu. Köylüler hayvanlarını satmadan, evlerini toparlamadan zorla göç ettiriliyordu. Zorla göç ettirilen köyler şunlardır: Zerkan, Dest, Aşvan, Altın Müseyin, Zilan, Hocavir. Zoraki göçten sonra evlerin durumu işler acıdır. Kapıları kırılmış, bazı yiyecek maddeleri zehirlenmiş, talan edilerek üstelik bir de taranmıştır. Bir geydanlıkta tam 26 kurşun sayılıyor. Özellikle bu insanlar bir hafta gibi kısa bir sürede zorla göç ettiriliyordu. Zoraki göçe karşı çakanlar ise işkencelerden geçiriliyordu. 84 yaşındaki Garip Aşkeli (Gümük köyünden), 60 yaşındaki Fikri Durmaz (Kırk köyünden) işkenceden en çok etkilenenlerdendi. Bu yaşlı başlı insanların suçları ise zoraki göçe karşı çıkmak, haksızlığın karşısında elinde asayla yer almaktı. Ama artık zorunlu olarak bir kısım İstanbul'a gelerek, bu büyük şehrin tozuna, toprağına, trafiğine, sefalet ve rezilliğine dahil oluyorlardı.

Bu insanlık dışı tüm uygulamalara karşı durmak, insanım diyen herkesin insanlık borcudur. Nedendir bu insanların çektikleri yıllardır? Her türlü haksızlığın, yolsuzluğun, baskı ve işkencenin ayrıka çuktağı ülkemizde faşizmin önüne dikilmenin, hesap sormanın zamanı çoktan gelmiştir. Zorla göç ettirilen bu yoksul çilekeç insanlara ne bir ev, ne bir sosyal hak, ne de bir iş devlet tarafından sağlanmamıştır. Üstelik zorla göç ettirilen bu insanların avazı ve mal varlıklarının karşılığı da verilmemiştir. Yol harçlığı verilmemiştir. Zaten bu tür işleri beklemek veya istemek de saflık olur. Hak, hukuk ve demokrasi açığı komprador-patron ağaların ikratları ancak böyle olur.

ALO... , ORASI VIETNAM MI?

(.....) Daha önceleri detalarca çeşitli yöntemlerle boşaltılmayan köyler, bu

"GÖÇ" VE SÜRGÜNDEKİ AİLELERİN DRAMI

"...Bundan öncesini anlatmama gerek yok, onlar zaten biliniyor. Tunceli'deki köylülerin durumu, askerlerin yaptığı uygulamaları v.b. Müsade ederseniz konuya girmek istiyorum. 1985 tarihinde bizi Kozat karakoluna çağırdılar. Komutan bize "Ya bizim hesabımıza çalışacaksınız, ya da başınıza gelecekleri siz düşünün, kasacasız ya da öleceksiniz, başka hiçbir seçeneğiniz yoktur. Siz devlet ve millet hainlerine ve teröristlere yardım ediyorsunuz, şimdi gidin düşünün, sizi tekrar çağıracağız." Aradan bir süre geçtikten sonra tekrar çağırdı. Bize kanuni gerekçe olmamasına rağmen, Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan gelen emirle sizi beş seneliğe mecburi ikametgaha göndereceğiz. Biz de kendisine bize bir süre tanımalara, hazırlığımıza yaptıktan sonra gideceğimizi, evimizin, çocuklarımızın olduğunu söylememize rağmen, 18 köylüyü çeşitli evlerle apar-topar aileleriyle götürülmeden, Tunceli Emniyet Amirliği'ne gönderildik. Birkaç gün sonra emniyet arabalarıyla sürgün edilen illere götürüldük. Bizi (iki kişiyi) Tokat'a vermişlerdi. Götürüldük, ama acemisiydik, hiçbir yeri bilmiyorduk. Günde bir iki kere gidip imza atmamız gerekiyordu. Ekonomik durumumuz son derece kötüydü, inşaatlarda yatıp kalkıyorduk, bazen de çalışıyorduk. Bu işin bir yönüydü, diğer yönü ise, ikiye bölünen ailenin diğer kesitiydi. Onlar da perişanlık içinde yaşıyordu. Bu süre bizim durumumuzu, bizimle görüşen SHP milletvekilleri bu durumu anlattığımızda hiç de inanamak istemiyorlardı. Biz de yerinde gidip incelemelerini söyledik. Bu durum birbuçuk yıl devam etti. Birbuçuk yıl sonra sıkıyönetim kalkıp, olağanüstü hâl'e geçildiğinde yerlerimize dönceğimize söylendi. Biz de 86 Nisan'ında köyümüze döndük. Döndük ama evlerimiz harap, arazilerimiz işlemez halde idi.

Böyle olmasına rağmen yine yerimizde kalmayı tercih ettik. Fakat yine rahatsız ediyorlardı. Operasyonu yöneten Binbaşı Naim Kurt ve Atilla Ustağmen kütür ve hakaretlerde bulunarak işkenes yapıyordu. "Niye geldiniz, nereye gidiyorsunuz gidin, siz burada kaldıkça size rahat yok, başınıza gelenleri düşünün, sizi mahvedeceğim" gibi tehditler savunuyordu. Olacak gibi değildi, hayat çekilmez olmuştur, her gün karakola çağırılmak, köyün ortasında meydan dayığı çekmekler v.s. Bütün bunlara gösterilen gerekçe ise, bizim devrimcilere yardım etmemiz gösteriliyordu. Açıkçası hayat çekilmez olmuştur ve bir ikinci bir göçe zorlandık, biz de bu sıkıntılar içinde memleketi terk etmek zorunda kaldık.

"...Yanbaşımızda bulunan komşu köylerden üç tanesi de bu gerçeklerle komple boşaltıldı. Bu insanlara hiçbir yer gösterilmeden başka ve zor yoluyla "Nereye giderseniz gidin, ama gidin" şeklindeki emirle göç ettirildiler. Bu köylerin yerine ise karakol yaptırıldı. Karakolun yapımında kullanılan taş ve keresteler ise sürgün edilen ve göçe zorlanan bizim gibi insanların evleri yağmalanarak yapılmıştır. Kasacası bizim memleket yasadık bölge statüsündedir.

"...Ordan ayrılduktan sonra da yine sorunlar bitmiyordu. Barınma, iş v.b. imkansızlıklar bizi ekonomik zorluklarla karşı karşıya getiriyordu. Kalimenin gerçek anlamıyla mahvolmuş ve perişan durumdayız, yüklü bir mal varlığımız olmasına rağmen burada işçilik yaparak geçinmek zorunda bırakıldık. Mal varlığımıza ise devlet el koymuştur. Alışık olmadığımız şehir yaşantısı bizi çok zorlamaktadır. Bu durumda olan bizim bildiğimiz eli hane bulunmaktadır. Daha bildiklerimizle bu sayı kat kat üstündedir. Bu insanların durumları da buna benzerdir. Bu uygulama hala devam etmektedir.

"...Biz tekrar memleketimize ve köyümüze dönmek istiyoruz. Niçin kanunî gerekçe gösterilmeden bize uygulanan maddî ve manevî işkencenin, aşığa çıkarılmasının mücadelesini çeşitli demokratik kurum ve kuruluşları harekete geçirerek sürdüreceğiz. Devletin bize tazminat ödemesi için de mahkemeye vereceğiz. Yardımlarınızı esirgemeyeceğimizi umuyoruz. Yayın hayatınızda başarılar dileriz. Kamuoyunu bu konuda duyarlı olmaya çağırıyoruz."

TUNCELİ'DE YUKUAT VAR

**Alize Atalgan
Uygar Yılmaz**

Türk devletince sakıncalı il olarak kabul edilen Tunceli'de estirilen devlet terörüne ilişkin, bu kentimizin yürekli ve devrimci halkıyla görüştük. Bize gösterdikleri yakın ilgi, konukseverlik, devrime basına duyulan güven ve dayanışmanın en somut örneğidir. Dergimiz aracılığı ile bu yüğit halka selam!

Tunceli... Devlet terörünün kurumsallaştığı bir küçük kent. Kent merkezindeki İsmet Paşa Parkı'ndan Munzur'u seyrediyoruz. Delidolu şu ırmak Munzur. Baharda abildiğince hırçınlaşır; yürekleri hoylatan türden.

Kentte dikkatimizi çeken ilk şey, insanlardan daha çok polis-istihbarat "görevlileri" oluyor. Çoğu da sivil giyimli. Kentin hemen her yerinde rastlayabilirsiniz: Söngelimi postahane de iyi giyilmiş sivil biri, ya da kahvede yerel giysili "sade vatandaş" görünümünde karşılaşmak olası. Basit bir gözlemlerle, merkezde hemen herkese bir polisin düştüğü kolaylıkla söylenebilir.

Devlet son yıllarda önemli hizmetleri(!)

götürmüş Tunceli'ye. Söngelimi kentin en işlek caddelerindeki toprak evlere rağmen, tüm teknik olanakların mevcut olduğu Emniyet Sarayı, Tunceli'ye 84 sonrasında armağan edilmiş. Tunceli'nin ilk ve tek asansörlü binası. Yüzlere insanı "borındanan" nezarethaneleri de cabası.

Bu yıl yarıya yakın karakol yapımı gerçekleştirilmiş. Tunceli-Erzincan karayolunun Hacımiye yol ayrımında, yüksek bir tepeye kurulan bir katakol ile, yine aynı güzergah üzerindeki Pülümür Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nun bitişğinde yapımı tamamlanan alay binası dikkati çekenlerden yalnızca ikisi. Pülümür Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, geçen öğretim yılının sonlarına doğru özel tim-komandoları tarafından üs olarak kullanılmış. 160 dolayında "görevli" yerleştirilmiş ve öğrenim bu koşullar altında sürdürülmüş.

Tunceli'de merkezler dışında tüm okullar kapalı durumda (24.10.1988). Buna gerekçe olarak da gerilla eylemleri gösteriliyor. Köylerde görevli tüm öğretmenler merkeze çekilmiş durumdadılar. Millî Eğitim Müdürlüğü, "sorunu" yöreden aldığı vekil öğretmenlerle çözümlenmeyi düşünüyor. Yetkililer, yerel öğretmenler de öldürülürse, okulları kapatırız diyorlar. Kasacası, öğretmen sorunu Tuncelili gençlerle çözümlenmeye çalışacaklar. Yöre halkı buna bir anlam veremiyor.

Tunceli'de akşamları gülmek, eve geç saatlerde gitmek oldukça riskli bulunuyor. "Güvenlik" güçlerinin bazı köy ve yollarda pusuya yattıkları, geçen kim olursa olsun gece karanlığından korkarak ateş açtukları da söylentiler arasında. Dolayısıyla, "güvenlik güçleri" halkın can güvenliğini tehdit ediyor.

Tunceli'de birçok öğretmenin muhbirlik yaptığı da konuşulmalar arasında. Buna

örnek olarak da, Margit'in Ambarlı köyünde bir süre öğretmenlik yapan Astubay Erol Yılmaz gösteriliyor. Astubay Yılmaz, Ambarlı köyüne "terörist"lerin gidip gitmediğini öğrenmek amacıyla atanmış.

Kentte sol yayımları okumak kahramanlık gerektiriyor. Margit'ten bir köylü aylık sosyalist dergi okuduğu gerekçeyle işkenceli sorgudan geçirilmiş. Olumsuzluklara rağmen, sosyalist bazının satış sayısını yine de ümit verici.

Bu yıl bölgede göreve başlayan özel vurucu timlerin ilk icraatı ise, hayvanlara ateş açmak olmuş. Olayı Tunceli merkezinde bulunan bir gazeteci anlattı. Gazetecinin anlattığına göre, Uzuntarla (Hêgaderg) yakınlarında mevzilenen timler, Hazimiy'e'nin Oğullar (Milvez) köyü etrafında bulunan hayvan sürüsüne ateş açarak, 3-4 keçiye öldürmüşler. Gazeteci, olayı gazetesine bildirdiğini, buna rağmen haberin yayımlanmadığını belirtiyor. Olay, Tunceli milletvekili Kamer Genç tarafından Meclise götürülmüş.

Fak-Yuk-Pon olarak bilinen vakıf "kaybedilen köylüleri kazanmak" amacıyla, göstermecilik arıcılık kursu ve arı dağıtımını gerçekleştiriyor. Cami yapımı sırasında köylülerin ilk tepkisi, "önce fabrika", biçiminde özetleniyor. Şimdi ise, "önce özgürlük, sonra ekme", biçiminde özetlemek mümkün.

Bir öğretmen arkadaşım yazdığı bir mektupta, "Burada yalnız insanların değil, hayvanların ve mektupların da can güvenlikleri yok" demiş.

Bu bölgede halkın üzerine görevlenmiş bir milli zulüm var; öldürülüp yok edilmeyen bir direnme ruhu da...

(Yeni Demokrasi, Aralık - Ocak 1989, Sayı 17)

Welati Ma

Arêkerdo x:

Pere SODIR

Welati ma.
Welatiro ke berji
Ju xebere
Yena gînena mîro
Welat, welat vanu
Nêvejîno vengê xo

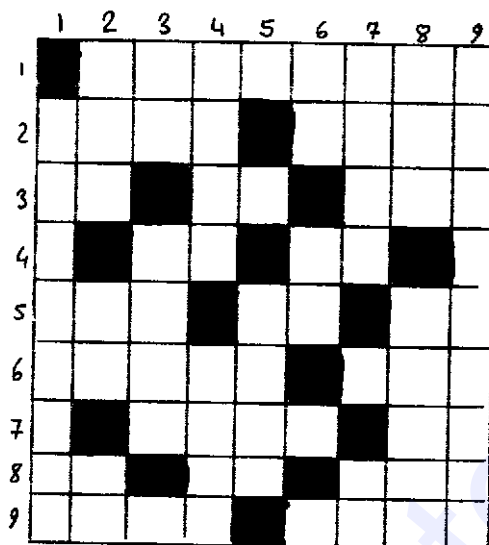
Mî gurete xebere,
Mîwuzîna
Ju xebere mîre
Senk ame
Bêxebere mendu
Mîwuzîn

Qule gurbani tobi
Mî va
Sere zera mîro
Nîşterîro xebere.

PİYA
BICE,
BIWANE,
BIROŞE!..

Kaya qese vinitene

Madrekardo: **XAL**

Zun dayene. / Çepki, ez, tı, u pêro piara vanime. / Merde maye. 3) Wey. / Werte cızura vsne. 4) Vorede nişane lingura vane. / Mordem sekero ke awede mece-neqo? 5) Çepki, zımıstani alef ke qedia koura ine kenê cura, anê danê mali, te-liine. 6) Çiyede girso, tede awe gurenene. / Çepki, çiyede simitene. 7) Werdene mal-goura vane. / Teur. 8) Nêweşiyede mali. / Çepki, deyru, kılamu. 9) Çepki, Zazaude şaire hewl, waire "Mewlidi Nebi".

(ezwabê ci amor 15'ê.)

Çepira heta raştî ser:

1) Cao ke dewleta Tirk'i 1938'de Der-simaji qırkerdi. 2) Baro gran kamci heywane oncena? / Çepki, çiyê werdene zaferi bê dâe nêbeno. 3) Darera vecina. / Qesede perskerdene. / Çepki, tede heb renera. 4) Çıturi. / Mormek ke qarîa benî vano. 5) Serra tomoşî şone. / Çepki, vinit. / Çepki, locunera ancino-wê. 6) Heyzanera ju. / qesede şerti. 7) Çepki, darera bena, zere aye wene, şetin şukina. / Çepki, vengdayena nazuri. 8) Burayê pi. / Dî herfê bêvengi. / Rebêale-mi. 9) Reşberiyede nanera vile gao ser. / zaf zaf.

Corra cêr:

1) Tarixte name qomandanede hewlî. 2)

Serbestiye

Halalız

Eke wanasa
Neyta
Serbestiye esta
Boyna
Xeletiyê
Hem ki
Ju zura
Serbestiye
Çina.....

QESEBEND

Zazaki - Türkki

aqıldariye: akıl vermek, bilinçlendir-
mek, öneride bulunmak

barkeno: göçüyor

barkerdene: yüklenmek; göçmek

bend: kitap

berz: yüksek

bisri kurind / kurend / ca: yerine
getireyim

boyax: boya

caverdene: bırakmak

cun; cıwên: harman

deyrbend; lawıkbend: şiir kitabı;
türkü kitabı

dewletî: zengin

dire; cırê; eyrê: onz

dot: orada

dot duri: orada uzakta

dürfistene: uzaklaştırmak

fêndî; fendî: 1) huy, adet, üslû; 2)
plan; 3) tuzak, oyun

fişıka kuno hora: seviyor; se-
vinçle karşılıyor

fişt dūr: uzaklaştırdı

gosedar: dinleyici, duyan kişi

gosikre mano; wa gos mano: bizi
dinlesin; bizim sözlerimize kudak
versin

xam: yabancı

xêr miyande vıane: iyilik, sağlık
içinde olalım

xırt: değerli

xori: derin

hemdano: bilincindedir, gücündedir

hene; henen; wını: öyle, öyle bir
şey

herbî; rew: şabuk

heşino pê; heşyeno pey; pey

heşyeno: duyuyor

hin; hen; hên; wını: öyle

hiya; heya; e: evet

hoqomo: erdemli ve cısa yakındır

homete: halk, kişinin mensup bulun-
duğu topluluk

hosta; wısta: usta

kuner: sanat, kabiliyet, beceri

kurend; herundi: yerinde

ita; etya: bura, burası

juberime; jubim; zubim: bir ola-
lım

Qalık u Fatık: bir halk oyunu

qêla: yüksek, keskin kayalık; kale

kan; kihan: eski

kemero kon: kesici özelliğini yitir -
miş taş

kılabend: şiir kitabı

koşe; koşen: tomruk

kozık: kümes; taştan örülmüş, küçük-
baş hayvanların konulduğu yer

leçege: örtü, beyaz örtü

leê: yanında

lulüya: namlusu

ma; maê; may: anne

mışone: döven (harman gereçlerinden
biri)

min: kazık

mırışke; mırışık: kuş

mıyan: ara, arasında

nandar; nandox: ünlü

nıka; neka: şimdi

olvoz; umbaz; ombaz; embaz: ar
kadaş, dost

Oriyant: Ortadoğu, Önasya

perseno: perişandır

pard: köprü

puk: fırtınalı soğuk

pul: tepe

rast; rašt: doğru, gerçek
raštiye: gerçek, gerçeklik
ronıştao: oturuyor, oturmaktadır
royale: sevgi, sevgili
rut: çiplak
sabıyayis: sevinç, memnuniyet
semt: ince, kibar, ince ruhlu
saankbend; istankbend;
estanıkband: öykü, masal kitabı
seno; sono; sino: gidiyor
şia girodo: yas tutmuş, kara bağla-
mış
tali: talih
tase; tas: tas
tasıke: küçük tas
teyaa; tanya: yalnız
têverde; têververde: yanısıra
thoa: önem, gerek
uncia; oncia; onca; anci; ancina:
yine, bir daha

ura tipa: ondan sonra
uskirike: tas
wele: toprak, küll
werte: orta
wesenen; weseynaş; wesey
nayen: haber göndermek, ısmar-
lamak
vêsayi: yanık
vêso: yanmış
verdina: akıcı
vıran: çiplak
yaraniye: şaka
zera bele: kalp
zewejiya: evlenmiş (dişil)
zewez; zewaz: evlilik
zime: kuzey, güneş görmeyen yer
zon; zıvan: dil
zonê xam u: yabancıların dili

BİZ

alevîsiyle, sünnîsiyle
Gümüşhane'den Adıyaman'a
Sivas'tan Bitlis'e

ÜÇ MİLYONLUK
BİR HALKIZ

A L F A B E

ZAZAKİ	IPA	KÜRDKİ	TIRKKİ	'EREBKİ
a	[a]	a	a	آ
b	[b]	b	b	ب
c	[d ₃] [dz]	c	c	ج
ç	[t _ʃ] [ts]	ç	ç	چ
d	[d]	d	d	د
e	[ə]	e	e	ه
ê	[e]	ê	-	هه
f	[f]	f	f	ف
g	[g]	g	g	گ
x	[x] [v]	x	ğ	هه
h	[h]	h	h	هه
h̄	[h̄]	-	-	هه
i	[i]	i	i	ی
î	[î]	î	î	ی
j	[j]	j	j	ی
k	[k] [c]	k	k	ک
q	[q]	q	-	ک
l	[l] [ʃ]	l	l	ل
m	[m]	m	m	م
n	[n]	n	n	ن
o	[o] [ɔ]	o	o	و
p	[p]	p	p	پ
r	[r] [ɽ]	r	r	ر
s	[s]	s	s	س
ş	[ʃ]	ş	ş	ش
t	[t]	t	t	ت
u	[u]	û	u	و
ü	[ɘ]	u	ü	و
w	[w]	w	v	و
v	[v]	v	-	و
y	[j]	y	y	ی
z	[z]	z	z	ز

SEYD RIZA

- Büyük liderin, idam edilemeden önce çekilmiş en son resmi -